

TİRÊJ

KOVARA ÇANDÎ Û PIŞEYÎ

Hejmar:3 Sêl:1980

**HEFT XWEZIL BI WAN ROJA /
FLIT TOTANI**

HELBESTÊN MEM RONGA:

- Va Destê Mın
- Çarin

HELBESTÊN MALMÎSANIJ:

- Evro û Meşti
- Zerra Mı
- Ma Bı Çıman Diy

ON A ZAZA VOCABULARY

PİRA HEWT SERA (Estenaki) /

Arekerdax: DEWIJ

1960'DI ZAZAKI / Roşan BARIÇEK

ZARGOTIN

FERHENGOK

TİRÛJ

Hejmar : 3
Sal : 1980

KOVARA ÇANDE Û PIŞEYI

têxistini

RABERÎ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	3
ŞÊLA SİYASÎ, DERXISÛSA ZMAN DE / Serxas ARDA	...	...	...	...	...	...	...	...	...	5
ZAZAKÎYÊ EZİRGANÎ Û DİYARBEKİR / Pankisar ZERTENG	...	...	...	...	...	...	...	...	...	7
STRANÊN ME (Helbest) / Rojen BARNAS	...	...	...	...	...	...	...	...	...	16
ÇANDEYA NETEWYÎ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	17
HELBESTÊN MEM RONGA :										
● Va Destê Min	...	...	...	...	...	...	...	...	...	20
● Çarin	...	...	...	...	...	...	...	...	...	21
HELBESTÊN MALMÎSANIY :										
● Zerra Mî	...	...	...	...	...	...	...	...	...	22
● Ewro û Meşti	...	...	...	...	...	...	...	...	...	24
● Ma Bî Çıman Diy	...	...	...	...	...	...	...	...	...	26
HEFT XWEZIL BI WAN ROJA / Flit TOTANÎ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	29
1980' DI ZAZAKÎ / Roşan BARÎÇEK	...	...	...	...	...	...	...	...	...	38
ON A ZAZA VOCABULARY	...	...	...	...	...	...	...	...	...	41
DI NAV ÇANDEYA GELÊRÎ DE HIN HÊMANÊN MITOLOJİK /										
Mıhamad QASIM	...	...	...	...	...	...	...	...	...	43
VER GIROTIS (Helbest) / GELIC	...	...	...	...	...	...	...	...	...	48
ÇİBENOKÊ ZAZAKÎ / Arêkerdax: DEWIJ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	49
PİRA HEWT SERA (Estenakî) / Arêkerdax: DEWIJ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	52
ZARGOÛN										
● DU DÎLOK Wexta Mehîrê	...	...	...	...	...	...	...	...	...	58
● Xanê Beyazê	...	...	...	...	...	...	...	...	...	59
FERHENGOK										
● KURDÎ Û TIRKÎ (Kurmanci - Tırki)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	60
● ZAZAKÎ - TIRKÎ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	66

Sahibi : Enver YÜZEN / Mesul Müdür : Ahmet Bozgil / İdare Merkezi : 850 Sok. No : 51/A 3. Beyler Kemeraltı - İZMİR / Dizgi : Evren Matbaası / Baskı : Doğan Basımevi / Fiyatı 75 TL. Yurtdışı İki katıdır / Basıldığı tarih: 7.8.1980

Şêla Siyasi, Derxîsûsa Zman De

Serxas ARDA

Iro, çî bigre li gîştî peleyên dinê; jî hev veqetandina zmanê nivisanê û ya zmanê axaftina ne maye. Li her welatî, li her peleyî zmaneki heye; zmanê neteweyî.

Zmanê bilind an zmanê nivisanê ya aristokrat, jiyana xwe bi çoreşa bûrjîwazî qedand, tevî klasîzmê ket nav rûpelên diroka vijeyî. Bî bîwêjeki dinê gotina wî bivê; zmanê bilind, bî paşî lêhatina bandêriya (hegemonya) çîna ferdalî, pêlîşî, jî hev belav bû. Zmanê gelêrî digel axaftinê bû zmanê nivisanê jî.

Bûrjîwazî, nivîskarên bûrjîwazî; bo domandina pergala xwe ya mêtinkar û sewsî kirina gellî, bî zmanê gelêrî xitabî gellî dikin. Nivîskarên pêşverû, welatparêz, çoreşger jî bo hişyar kirina gellî li hember pergala mêtinkar û mêtîngehkariyê bî zmanê gelêrî ango bî zmanê xwe xitabî gellî dikin. Her dû alî jî di xitab û muxatab de digihîjin hev lê di birûbawerî de jî hev vedîqetan. Ji ber wî, zmanê nivîsani jî zmanê axaftinê, jî ya gelêrî di heymana me de venaqete. Divê venaqete jî. Veqetandina zmanê nivîsani, dibê ku jî aliyê rêzdariya xwe ya hevok-sazîya rêzmani, û jî biserûberîya xwe, jî zmanê axaftinê veqete.

Pîstî vê rastîkêniya (heqîqet) zanistî û gelemper, me divê li ser zmanê me î TÎRÊJÊ û li ser şêla me î siyasi derxîsûsa zmanê Kurdi de rawestin.

Zmanê Kurdi, bî rewşa xwe ya îroyîn hê pêvajoya xwe î yekitiyê ne qedandiye. Ne bî tenê di nava zaravayan (lehçe) de, lê di nav devokan (şîwe) de jî, têveliyên (ferqiyet) girîng hene. Kurdeki Malatê û Kurdeki Hekarê, bî hêsani jî hev fêman dikin. Digel her dû jî bî zaravayê Kurmancî diaxêfin, bo ragihandina daraz û daxwazên xwe, hewcedariya bî Tirki axaftinê dibinin. Ev gelş (muşkil) ne tenê di Kurmancî de lê di zaravayê Zazakî (Dimilî) de jî heye. Pêwîst e, ev gelş bê bîşaftin. Bîşaftin vê gelşê, ancax bî zmanê nivisanê, bî xwen-

din û nivisandinên bi Kurdi gongaz (mamikan) e, bi rêberî û rê nişandayîna weşanan siviktir û hêsatir e.

Ji bo bişaftîna vê gelê, azinên (metod) lê bê şopandîna divê çî bin:

1. Bêje (kolime) û biwêjên (tabir) Kurdi bikar anin. Ev bêje û biwêj, ji kijan zaravayê Kurdi dibin, bla bin. Dî dewsa «heqîqet» a Erebi; «rastikên» ya Zazaki dirist e. Dî dewsa «istiqbâl» a Erebi; «Mandi» ya Sorani çima neyê bikar anîn? Jêmaye; ji mirasê, jêza, ji orijin û kôkenê, kirdayetî — bi Sorani — ji hikûmetê gelo xweştir nînin?

2. Dî nivisan û axaftinên rojane de, dî dewsa bêje û biwêjên Erebi û Tirki de, yêna Kurdi bikar anin, bi der û dora xwe hewisandin, li serê bi rikoyî (inatkarî) rawestan.

Mîna her zmanî, dî Kurdi de ji bêjeyên nû, yêna dî himê xwe de dî Kurdi de tu ne bin, raçandîna; pêwîst û dirist e. Lê ev raçandîna gava yaxurî bin û mantiqa rêzmanî (gramer) Kurdi dîr bin, dibin sedemê tevz û tinazan. Her wekî «şoreşvan». Şoreşger bêjeki rast û dirist e, lê «şoreşvan» çî ye? «Şoreşvan», mîna aşvan, mîna şivan, mîna gavan, çavdêrî û danêriya şoreşê dikê? Heke ev «şoreşvan» dî mana «révolutionnaire» = «devrimci» de be, ne dî cih de ye. Hêvmanayê «révolutionnaire» = «devrimci» bi Kurdi bêjeya «şoreşger» e. Ev bêje, hevedudaniyê ji bêjeya «şoreş» û parkîta «ger»ê ye. Dî «ger»ê de, hêvotîna, hindav (istiqamet) diyan, kînan, karîna heye Parkîta «ger»ê libatî ye (aktîf e) mîna parkîta «van»ê ne tebatî ye (pasîf e). Ji ber vî qasî yê ku bêjeki ji arziyahiyê (ihtiyacê) racîne, divê berî her tiştî bi rêzmanî Kurdi bi hûr û kûrî bîzanibe. Dî dewsa bêjeki heye yê Kurdi de, bêje raçandîna ne dirist e, em li hember vî ne.

Cih bi cih, zmanê nivisandinê TÊRÊJÊ ji hin xwendevanan re-yêna derxissûsa zmanê Kurdi de baş negihîştî ne-wê giran bê. Ev giranî, ji axaftîna yekî Diyarbekrî digel yekî Malatî, ji ya yekî Hekarî digel yekî Mêrdînî an Êrfayî, girantîna nîne.

Bêje û biwêjên giran dixuyên, her û her Kurdi-jêza ne. Lê dibe ku ew bêje an biwêj dî devokêk (şîwe) an dî çend devokan de neyê zanîn. Lê himûn dî çend devokên mayî, an dî zaravayê din de tê zanîn û bikar anîn.

Armanç, ne zmanê nivisandinê ji zmanê gelêrî cihê afirandîna an çêkirne. Na xêr... Armanç, ji tengasiya gerîneka devok û zaravayan fîltîna, pêvajoya ber bi hev çûyîna zaravayan û yekitiya zmanê Kurdi bi lez-xistîna.

Ev têkoşîna dî warê zman de, perçeki ji têkoşîna li hember mêtinkarî û mêtîngehkariyê ye. Ji têkoşîna bi xwe ve-hatîne-nayê veçandîna. Divê her têkoşer, rewşenbîr, xwenda dî vê qorê de cîyê xwe bîzambe û danekî zûtir cîyê xwe bigre.

Zazakiyê Ezirgani û Diyarbekır

— PANKISAR XERTENG —

Dormarê Ezirgani dir Kırdki yani Zazaki (Dımılı) qıssey beno. Senê ki hergu ca dı qıssey ciya ciya yê. Dormarê Ezirgan (Erzincan) i dir zi tewirina qıssey beno. Çıqas ki yew zârawa bo zi, Zazaki miyan dı beyntarê fekan dı ferqê zaf ra tayi estê. Zanayışbê ma hetî fekê Ezirgani, fekê Dêrsimi miyan dı yew şax o. Yani fekê Ezirgan zi fekê Dêrsimi sero hesabeno. Beno ki Zazakiyê Ezirgani zi xwi miyan dı ca ra ca yewbinan nâ tepışo. Ma yew dewijê Lzirgani ra, yew imbazi ra ni qıssey û vatey Ezirganê cêrêni gırewtım, Zazakiyê Diyarbekır vero nawıtım. Cêr ra şıma, çend mıjaran dı veracê niyan veynenê.

Diyarbekır dir, Hêni, Pıran, Gêl, Çêrmûgi, Şonkuş (Çüngüş), Qulp, Lıji, Hezan dir Zazaki qıssey beno. Tayi şarê Farqini (Şiliyan) û Hezroy zi Zazaki qıssey kenê. Niy cayan hemini dir qıssey û vatey pêro yew niyê. Ma vajim, qısse kerdışê Çêrmûgi û Şonkuşi nızdiyê Zazakiyê Sêwreg û Gerger (Adıyaman) i yo. Ow qıssey ni cayan, ay binan ra vişêr Zazakiyê Dêrsimi ser şonê. Kemane û çewtêy ma, ku bibi. Mela wendoxi, ma biyari rayiri ser, ma hagidarê, kemaneyan bikerê. Gelo bes niyo erey kewtişê ma? Heya key vindertiş û pawitiş? Ma bı zerweşey cay (1) dı wend ki qereçi (cingane) y zi biy wayirê rêzman (gramer) i. Ma bendedê çiy dim?

Ewro ra pey, ma wazenim ki Zazakiyê cayanê binan —ey Dêrsimi, ey Bedlis (Mutki) i, ey Qozlıx (Kozluk) i— Tirêji dir didim zanayış û fâhm kerdış. Labrê kes tena nê eşkeno niyan biyaro ca. Piyayey, qandê heme çiy bes a û weş o.

(1) b'ewné : ÇINGENE GRAMERİ, Kitaplar - Aylık Dergi, 2. sayı : 3, 1967 ; 9

TADIYAYIŞÊ (BEDELIYAYIŞÊ) TİPAN

Mıyanê feké Ezirgan (Dersım) i û fekanê dormarê Dıyarbekır dı vengi yan zi tip (herf) i estê kî pê nê manenê. Yew yew tipı ca bı ca tadiyahaya, bıya yewna tipı. Cêr dı şıma ni ferqanê binêkêyanı veynenê. Qısê verêni dormarê Ezirgan i ra, ay bini zi dormarê Dıyarbekır ra giyriyayê:

1 — S - Ş

dormarê Ezirgan I

dormarê Dıyarbekır

bervayını, bervayıs	bermayış
sond	şan, şon
pesewı	şewı
fıšto darı	vısto darı, eşto darı
aşmı	aşmı ,aşmı
aspji	eşpiji, espıcı
vas	vaş
şıya	siya
sane	şane, şone
esnayını	eşnawıtış
sıt	şıt
nıwes	nêweş
sımitayını	şımitış
pey heşiyayını	pey heşiyayış
samı	şamı, şomı
quşxane	quşxane
wışk	wışk

2 — Z - J, Ç

tuz	tuj, tuc
dez	dej, dec
purozin	pirjını, porcını
kez	kej
roz	roj
çızık	çije, çice
leji	lezi
torjen	torzin
bijêk	bizêk

layk	lajek, lacık, ma
honde	hunda, hendê, henda
ewke	ewk (naha, emın)
ze	se, zey, heze
dolım	donım
defena	fına (hewına, rayna)
toa	toba
unci, uncêna	anci, onci, oncına
raver	aver, over, ravêr
virniyê	verniy
hanawo	hınıyo, henıyo, hânıko
core	caro-n, caran
peyniye	peyni
tepya	tepa, tepiya

B — Qıseyê ki hincaran pê nê manenê zı estê, ma vajim:

goligê	her
çoxo	çakêt, kurtık
hagesi	xêza, cıtı, xetı
dun, dime	boç
estik	kate, este
percz	dihiri, toştare, tıştare
doman	gede,, qeçek, leyir, qıt, tut
herme	hingile, çengile, pol
tal	weng
perozaymı	taşti, teşti
hervê	lezı, rew
xeyle	zaf

NEVOK (CUMLE) AN MIYAN DI NAME:

Fekê Ezirgan (Dersım) i dı, qıseye kıname ya, vatışan û hevo-kan miyan dı fonksiyonê xwı reydi bedelêna. Ma vajim:

Çêneki der o	Keyneki dı wo, /Keyneki dir o, /Keynek do.
Çêneki de esto	Keyneki dı esto./Keyneki de esto
Zamayê xo ra niguret	zamay xwı ra nêgurot. / Zomadê xora nigrewt.

Ko re so	Ko ro şu. /Kû rı şuw
Cênêkî ra vaje	Cenêkî ra vaji
Mî ra va	Mî ra va. /Mî rê va.

BERNAVÊ KESİYÊ HİRINI:**Yekejmar -Neri:**

o, u	o, u, we
aw	aw, o
yê	yê, jey, ey, cı
ay (ayi)	ay, ayi
dê	yê, cey, jey, cı
di ra	yê ra, ey ra, jey ra, cı ra, tı ra

Yekejmar -Mayki:

da (daya, a)	ya (ja, yay, a, aya, tira)
aya	a, aya, ya

Pirejmar -Neri, Mayki:

dine (ina, yine, ine, ayna)	yini (jini, ini, cini, ina, ino, ayna ayno)
î (e, cı)	ê (i, yê)

BEANAVÊ (PRONAVÊ) «XO» :

Zazakiyê Ezirgani dır «xo», ca cayê Diyarbekır dır zi «xo» vajêno. Labrê ca ca zi «xwı» vajêno. Zanayışbê ma, «xwı» hina rast o. Çımka Kırdasi di zi «xwe» vajêno.

peyniya xo	peyniya xwı, peyniya yê
piyê xo	piyê xwı, pi y yê
zamayê xo	zama y xwı
xorina xo	xorineya xwı
sarê xo	sere y xwı
riyê xo	riy xwı

RENGDÊR BIYAYIŞÊ ÇEND QISSEYAN:

Zazakiyê çoşmey Diyarbekır dır tay qissey estê kî «-ey» yeno peyniya yini û benê rengdêr. Çoşmey Ezirgani dır «-ın, -ını (-ine)» yeno peyniya ni qisseyan:

keçel - ını	keçel, -ey
rindine, rindekinê	rindey
şirine	şiriney

Yan zi herrunda «-ye (-e)» ê Zazakiyê Diyarbekir di, dormarê Ezirgani di «-yî» yeno peyniya qisseyan:

wedardayî .....

wedardaye, hewa, naye, nîmite

LÊKER (PIŞK) :

Zazakiyê Ezirgani (Dêrsim i) û dormarê Diyarbekir di peyniya rader (master) an ciya ciya ya. Peyniya lêkeranê Zazakiyê Ezirgani di «-ten, -ını, -en-ı (-ene)» esto. Labrê ey dormarê Diyarbekirdir «-ış, -yiş» esto. Ma vajim:

Ameymî (Ameyiş) :

a) Demaborî (Demewo Viyarte) :

ez amo / ez ama	ez amewo / ez ameyâ, ez ameya
tu ama	tî amey, tî ameyî tî ameya
o ama	tî amewa
a amey	o (aw) ame/ o amewo
ma amaymî	a amey, a ameya
şima amayî	ma amey, ma ameymî, /ma ameyî
i amayî	şima amey, şima amayî
	ê amey, yê ameyî

b) Dema Niho (Demewo Nî kayî) :

ez yon	ez yeno / ez yena
tu yena	tî yenî, tî yenê, tî yena
o yena	o yeno, we (aw) yeno
a yena	a yena, ya yena

c) Dema Pêşeroj :

ez yon (ez meşte yon)	ez yeno (ez meştî yeno)
tu yena	ez yena (ez-hîma-yena)
o (a) yena	tî yenî /tî yena
	o yeno /aw (we) yeno

a yena	a yena, ya yena
ma yeme	mê yêni, ma yem, ma yenim
şima yenê	şima yenê, şima yeni
i yeni	ê (I) yeni, yê yenê

çend lêkerê bini:

ez heşiyu pey	ez pey hesiyawo
ez xız bıya	ez sermetiyayo, ez surrîkiyawa
ez a ra ni vun	ez ya ra nê vano, ez aya ra nê vona
ez vöšto	ez vazdawo, ez vazdâya
ez ništo ro	ez ronîšto
tu vaze	tî vajî, tî vaje
tu heşiya pê	tî pêy hesiyay, tî pey hesiyaya
yê virêzna ro	ey qelebna (yê vîrit ra)
çarna	tada /açarna
berva	berma, bermay
ama war	amewar, homey diwar

Cor ra zi fahm beno ki hîna vişî Zazakîyê dormarê Dîyarbêkir di kesê yekejmarî nerey û maykey di bedelênê.

ma gînaymî war	ma 'erro gunay, ma gînaym, erro
ma çînemî	ma çînenê, ma çînemî, ma çînenim
rawozime (rawurcime)	ma wardê, mawurzi, warzîmî
ma derzemî	ma derzenî, ma derzem, ma derzenim
ma bîkerîm	ma bîkî, ma bîkerê, ma bîkerîm
şima tever veji	şima veji teber, şima teber vejênê
resenê pê	ê resenê pê, pê resenê
inê esnow	inî eşnawît, yîne eşnawîto

Ferman (Emîr) ê Lêkeran :

yekejmar - erîni :

cîxara bîşîmî	cexra bîşîmî, b'ançî (b'onçî)
bî fetelî	bî çarnî, bî geyrî
pîra cê	pîra gê-r, xwî ra gêrî
bî kînî	bî kenî

yekejmar - neyini :

meke	meke, meki
me wirze ra	me wurze, mewardı
nejde di meve	tékile ey mebi, tê-w medı
mehuye	mehwi, mewıye

pirejmar - erini, yeyini :

mekerê	mekerê, meki
bikerê	bikerê, biki
bı fetelime	ma bigeyrim, ma bigeyrê
qise mekê	qissey mekê, qali meki xêberi
	medê

ÇEND HEVOKI Û PERSI :

aw ki vıriniyê de va	Ayo (aw) ki verni di va
Pê reştena xo çetina a	Pê resayişê yini çetin o
To ra rındine ra von	Tu-ri rındey reydi vano
Guk lito	Gohk lewto
Hurdene hondê juvin ê	Wirdi hendê yewbınan ê
	Wurdi zey pê yê
koti diy?	koti diy /kura diy /ça di diy
	kanca diy?
kotirawa?	koti ra y? / kura ray / ça ray
	kanca ra y? koti ra ya? /kura
	ra ya /ça ra ya /kanca ra ya?
çına y rê?	çiri /çirê /çınay rê?
çuko vani?	se vani? /çı voni /vani çıçı?
kamci?	kam /kacin? /kamık?
çitora (çutera)	senêni? /sekeni?

Stranên Me

Rojen BARNAS

Stranên me belav dibin çar ali

Çarmedor

Lı jêr

Lı jor

Lı ser berayiyê fereh

Lı ser bilındayiyê kûr

Û gurr

lı ser gerûya jinê

Stranên me

Mina helekela axê, dı berdesti bihare

Bı mızgin

Bı jin-çırısın

Belav dibin çarmedor

Çı dilok

Çı lawje

Çı payızok

Û çı kılamên mêrxasiyê

Daraz û daxwaziye

gıştan;

jıyaneki bextewar

serfıraz

bêna

Ne seri danin lı ber naçariyê

Û ne pêsitûri, lı ser serê hına

Stranên me belav dibin çar ali

Çarmedor

Nivîsana me i reş dimalın

Bı jin

Bı evin

Warê me i kor

Hêşin dıkın

Jı nû va.

Çandeya Neteweyi

Dî hejmara bori de; me gotibû, çande diroki ye, navxwe û têvexwariya wê ji bal teşeyên cıvaka-abori ve tê hoyandin û çini ye. (1)

Çandeya neteweyi ji, ji dervayi vê peyitandinê ni ne. Ji ber ku netewe bi xwe bûyereki diroki ye. Sermiyandar û xulamên wan li hember dirokiya netewe dertên, dibêjin «netewe her dem hebû û wê her dem hebe». Lê gava em li pêşdeçûna cıvaki dînhêrin, derewên wan xweştir dixuyên.

Berîya sermiyandariyê yanî dî dema feodali de, welat perçe perçe ye. Her perçeki dî bin nîrê feodaleki (axa, beg, mir, lawmir û hwd.) da ye, û bi tixûbên feodali ji perçeyên dîn qetandi ye. Hilberin qelse, bo dîvîyahiyê ye. Dî nav perça de dan û standin pir kêm e.

Ber bi dawîya feodaliyê parvekirina kar pêşde diçe. Ta rêstevani, tevniyê gelek pêşde diçin û dibin şaxên xweger. Hilberina bo sükê (hilberina meta) çalîkê «aborîya girtî» dişkêne. Rêyê nû çêdibin, ticaret û jîna abori xurt dibin.

Sermiyandari dî nava cıvaka feodali de zil dide, şax û reh berdide. Bi kurtayi xweyn li laşê cıvakê digere, girse ji xewariya feodali difilitin û bîzavek nû tê cıvakê. Ev dem dema damezrina netewe ye ji. Bo vê yekê «netewe ne bi tenê kategorîki diroki ye; kategoriya çaxa sermiyandari ye, sermiyandariya ku xurt û geş dibe». (2)

Çîna sermiyandar dî vê demê de li hember feodala têkoşinek dijwar dani. Têkiliyê hilberini yê ku ji pêşdeçûna hêzên hilberini re dibûn bend, guhart. Hêzên hilberini, ji qeyd û bendên feodali filitin û pêşde çûn. Çîna sermiyandar ji alîki ve çandeya darengi, ji alîki ve ji çandeya giyani xurt û geş kir. Dî warê çandeya giyani de, li hember nîrê çandeya feodali û tarîtiya dêrê lejeki mezin dani. Dî warê pişe, ilim, wêje û hwd, da bi hezaran eser afirand.

Dî têkoşîna abori, rêzani (siyasi) û pêşdeçûna cıvaki de, li hember feodala, çîna sermiyandar seri dikişand. Dî warê çandeyi de ji,

disa ev çin pêşevan bû. Sloganê çina sermiyander, sloganê «çandeya neteweyî», di vê demê de bi pêşdeçûna civaki re lihevkerî û pêşverû bû. Lê pir ne çû, bûrjuwazî pêşverûtiya xwe wînda kir, bû çinek paşverû. «Çandeya neteweyî» têvexwariyek paşverû stand û di dest' wî de bû navginê xapandina çinê bîndest.

SLOGANÊ «ÇANDEYA NETEWÊYÎ» PAŞVERÛ YE.

Gelo «çandeya neteweyî» yekser, yek perçe û yek mende ye? An jî, ku em bi awakî dî nî bîrsîn: Gelo «çandeya neteweyî» jî derwayî hebûna çinên civakî, jî derwayî daxwaz û menfeetên çinî ye? Emê bersiva vê pîrsê bi neyînî bîdîn. Çewa di hemî civakê bi çin de çande nî eyekser be, wîsa «çandeya neteweyî» jî ne yekser e. Daxwaz û menfeetên hî çinan nayîne zman û hemî netewe na nîminê.

Di teşeya hilberîna sermiyandari de, du çinên bîngêhî he ne. Yek jî van çina sermiyandara ye ku xwedîyê navginên hilberîni ye û çina serdest e. Ya dî jî çina karkera ye. Jî navginên hilberîni bêpar e û bi firotîna keda destê xwe jîna xwe didomîne. Daxwaz, menfeet û kirînen evan her dî çina, hî dij hevûdîne ye. Ev dijîti, domdar û lihevna (antagonist) ye.

Cihêbûna menfeetên çinî, têkoşîna çinan li dij hev; xwe di warê çandeyâ da jî nişan dide. Çina sermiyandar çandeya xwe diafirîne û serdestiya xwe di vî warî de jî pêk tîne. Li hember vê çandeya serdest karker û hêzên xebatker —jiqas qels be jî— çandeya xwe diafirînin. «Çandeya neteweyî», çandeya tevahîya netewe nî ne; «di navê her çandeya neteweyî de du çandeyên neteweyî he ne». (3)

Çandeya çinên serdest bi gelemperî paşverû ye. Ev çandeya sermiyandar, axa, beg, haham, keşe, şêx û mella ye. Daxwaz û menfeetên wan tîne zman, di têkoşîna navbera çinan de xîzmeta wan dîke. Lê, li hember vê çandeya paşverû, çandeyek ku jî hoyên jîna çinên bîndest û perçiqandî dertê he ye. Ev jîndê «unsûr» ên sosyalîst û demokratîk tîne zman. Çandeya çina serdest têvexwariya «çandeya neteweyî» ye. Çandeya demokratîk û sosyalîst, bi «unsûrî dînav çandeya neteweyî de cî digre. Têvexwariya «çandeya neteweyî» jî bal çandeya çinên serdest, jî bal çandeya paşverû ve tê tayîn kirin. Û «sloganê 'çandeya neteweyî' (bi gelemperî îlhamek ku jî bal Rû-Reş û keşeyan ve tê) deka sermiyandara ye».

Belê, sloganê «çandeya neteweyî», sloganê çinên serdest û paşverû ye. Sermiyandar, dixwazî bi navê «çandeya neteweyî» ferqên navbera çinan veşerî û netewe yek perçe nişan bîdîn. Zanyariya

çinên bîndest, girseyên xebatkar şoli bikin û berê têkoşina wan bi hînek rêyên din ve bînin. Sermiyandar bi vê sloganê şowenizmê xurt dîkin, di nav gel û neteweyan de neyartiyê geş dîkin.

Sloganê «çandeya neteweyi», ji menfeetên çîna karker û hêzên xebatker re biyan e. Ew, ji çandeki wisa re xwedi dertên ku bi pêş-deçûna civakê re lihevkerî ye. Ev çande li hember çinên serdest daxwaz û menfeetên wan tine zman. Li hember neyarê wan i navneteweyi, birati, yekiti û hevalbendîya wan i navneteweyi bi karkêrên dinê re xurt dike.

Di bin hoyên sermiyandari de avakirina çandeyek sosyalist ne gengaz e. Çandeya sosyalist piştî biserketina şoreşê tê damezrandin. Lewra çin û hêzên xebatker di hoyên sermiyandari de ji «unsûrên sosyalist û demokratik» re xwedi dertên, bo pêşvebirin û xurt kirina van «unsûra têkoşin dîdî. Çîna karker li hember sloganê sermiyandaranî «çandeya neteweyi», sloganê xwe bilind dike: «Çandeya demokratizm û bîzava karkerên dinê i navneteweyi».

«Çandeya neteweyi» milîyetperwerîya sermiyandara di nîmine, ji sitem û kedxuriyê re xîzmet dike. «Çandeya demokratizm û bîzava karkerên dinê i navneteweyi» ji enternasyonalizma proletarya û welatparêziya sosyalist dînimine. Di çandeya her gel û neteweyan de çu unsûrên demokratik û sosyalist hebe, jê re xwedi dertê, dostani û biratiyê dixê navbera gel û neteweyan, wan nêziki hevûdinê dike.

Ji sloganê «çandeya demokratizm û bîzava karkerên dinê i navneteweyi» re xwedi derketin tu cara inkariya teşeya neteweyi ni ne. Ji ber ku her çande di nav hoyên neteweyi de tê afirandin. Teşeya neteweyi xwe di zman, ehlaq, adet, teşeya jinê û hq. De nişan dide. Çandeyek ne a tu neteweyi be, li ser hemî neteweyan be û teşeyek neteweyi ne stendibe tu ne ye. Bo çandeyê teşeyek neteweyi bîvênevê ye. Ya girîng têvexwarîya we ye. Bo vê yekê çîna karker rêzaniya xwe i çandeyi ewha datine: Têvexwarîki navneteweyi ku xwe di hemî xîsûsiyetên pêwari û neteweyi de bine zman. Ev «xîsûsiyetên pêwari û neteweyi», teşeya neteweyi ye.

---

1 — Tirêj, hj.: 2

2 — J. Stalin, Marksizm, Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu (Sol Yay.)

3 — Lenin, Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı.

4 — Lenin, Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı.

Di hejmara bori da, di dewsa «nauxwe» de «têde» hatiye nivîsandin; bi hevîya tê borina we.

Va Destê Mın

Mem RONGA

Ne tenê me dı vê evinê
ne tenê
bırayên mın hene li çar ali
li çar ali dinê
reş û spi, bındest û azad
bırayên mın hene li çar ali
hına rêzil qetand
hın dıkojın

rûreşiya mirovahiyê
bırına mın i xedar
mêtingehkari
bı tang û top û napalma
dı sıkratê de hovtir
êrişan tine.
bo spêda pır-nema
çar perçê dilê mın
yek stranê dibêjın

dızanın édi nexweşin
hêvi nexweşin e
ger ne hatibe strehandin
bı dengê geran û kerane
û reh ber ne dabe
dı axê de

destê min
lı destê te digere

ÇARİN

Mem RONGA

bızava bê ser û bê dawî
diherike
xweza dı keskek del û din da
xwe nû dîke .

Zerra Mı

— MALMİSANIJ —

Zerra mı, hını
Qandê waştada çimzeng û porkeç
û beşn bari û lewtêniki
nê erzena, nê perpizziyêna.
Belê, ancina zi
Zerra mı nıka ziz a.
Labrê a,
Çıqqas ziz
û zerrşıkta û perrşıkta ya,
pergende ya,
qandê çiyına wo.
Anka, zerra'm çehar lejg a,
Çehar şax:
Lejga yew, hiranê Piran i
û miyanê koyanê Dêrsım i dir
çanqıliyaya,
biya çewt.
Lejga yew, Silêmanya û Hewlêr dir
çungırrıyaya.
Yew, çosme y Mehabet û Senentêj ya
zey viya lây a.

Yew zi sindorê corênê Suriya vero,
heway tirmara
sırıkeya ya.

Zerra mı,
ceniya çehar mërde.
brina çehar çime .
û dara çehar şax a.

Nê tebetêna,
xwı wena,
mıyan di ax ú wax a.

Masaya,
nexefiya ya,
pendusa ya.
Yew şubna kî nê teçaya.

Ewro Û Meşti

— MALMISANIJ —

Ewro ma renckêş im.
Tewgiran
    û kul û jan
        û bî brin im.
Brindar im,
    zertenk û zerteng.
Apey verdaye û nezan
    goni û gonaşir di surêla
    heze la,
    bariçek, ruçik şatîyaye,
    heremiyaye
        gewz kewte
            û gewz zerd im.
Miruz tîrş, nêweş...
Ma wayirê derd im.
Dîşmen, tim nebaş
Ze adir û şewat
    ne vind, ne tebat
    ver bî xirab o rewş,
    rewş, tewş...
La tim û tim
Kam vano ewro ra dîm,
    wîni beno, ena maneno.
Ewro ra pey,
Cıwan û cıwanîk,
    keynek û lacîk,
Karker û cîtêr,
Wende û roşenbirê welatperwer
    lej kenê,
    roşn kenê,
    tirêj bî tirêj lîjeg danê.

Mestî,
Roj yeno ku
Wir roj beno roşan,
Hergu gamî ze sernewe û newroz.
Heme çiyde çay û ta'l û mîz
û tîrş û tuj
tepya maneno.
Ma vir de beno heze muj.
Ayo roj,
Serdest beno bîndest,
Bîndest beno serdest.
Heme kes serbest,
Ma heme pêdest,
yew dest im, yew dest.

Ma Bı Çıman Diy

— MALMİSANI —

Ne peydesiyayış, ne zi vatebê şari,
Ma nê eşnawıt,
Ma bı çıman diy.
Ma bı xwı biy....

serrı, seserra vistını biy:

Merdıman,

merdimi incılınaynê
kerdnê incırax,
çiley kerdnê.

Merdıman,

pay xwı naynê merdımın ser,
merdan ser dı perraynê
şiyne qayme,
biyne berz,
biyne gırd.

Pêtan,

belengazan dı pêçî tadaynê.

Sermayedaran,

lepê xwı kerdnê pizedê palan û citêran
qeseba yini fek ra vetinê,
tıra kelepur gırewtnê, perey antinê
daynê yew kınar, pêser kerdinê.

Karker, ereqıyayni û şa'tıyayni.

Bêkar, lebiyayni

bı çımanê veyşanan
ewniyayni xwı ra cor.

Ref bı ref, qor bı qor,

Citêran serra wext, bı panc wexti

nımaj kerdnê, nımaj kerdnê keko biraol..

dest akerde y bı, ver bı asminan
ver bı cor.

Rencberan,
 Xortan, xwendekaran
     û kesanê şoreşgeran
         kozikan di çok da bi
         vera mêtîngêhkarên.

«Karê Huma y nexşên i»
 Newîrnayey gure y dîna.
 Merdîm tewîr bî tewîr
 Hergu yew hewayna.
 Tuti biy, «krem-şokella» werdnê
     qorrîni zi werdnê sumîri-heze lep,— puşrîgi.

Polîs û cendîrman,
     xwî bendedê bîndestan naynê
     xwî welatparêzan û şoreşgeran pelek naynê.

Ordî kî dest na ser,
     kê sucîr naynê, kê veş naynê.

Heme kes hîni zano kî
 Dînaya gonarî
     ewro qoçdê gay sero niya.
     Dîna, rewna polanê karkeran sero ya.

Bî xebat û lebat, beno seracêr,
     beno meqlum
     no sazumano bûyîn û pûç,
     kuffîkiyaye, zengarrîn,
     gîyîn û gemarrîn.

Gani ma bî zanîm heze kî vanê:
     Tari û roşn,
     şew û roj,
     deme y Kawa y û Zerduşti ra
     tê ver nanê.

    Baş û nebaş,
     Weş û nêweş,
     wişkey û terney,
     ganiy û merdey
     abi asan, pê vero şonê.

Peyeni roşney, tari vila kena.
Başey ver dı nebaşey derêna.
Neron û Spartakusê ewroyini
Peyni dı vera Dehaki benê zey Kawa y,
zey pola y.

Kawa y çendekı zafê,
Dehak i ehendı tay.
Yew rast o, ay bin şaş û çewt...
Çewt allızêno heze vilince.
Ta'da çewtey—aya kı bê sindor a—
şiyayox a.
Rastey şidêna, bena pêt,
Bena serkewte, bena sererast.

Heft Xwezil Bî Wan Roja

FIR TOTANI

... Ew çî roj bûn yaho ew çî roj bûn. Bi zêran, bi milyonan paş ve nayên. Ne wisa? Li ser bextê min, min bîzaniya wê paş ve bîn, minê deh milyonê xwe bîda serê. Himmam... Tu çî dibêji Sebri efendi?

Sebri efendi di nava herê û nayê de li Neco, li Necatê Hacı Mûsa axa dînhêri. Hevalên hev î zarokiyê bûn. Lê niha Sebri efendi li Îstenbolê di kareki de dîxebiti. Navê karê wi tu ne bû, lê kareki baş bû di aliyê dravin de. Necat efendi tepeki li çoka Eliyê Şex İsa xîst, domand:

— Tu zani? Ez û Sebri efendi di taxokî, di kuçokî de mezin bûn. Mina du bira. Nan û ava me çihê diçû. Lê weki dinê em her dû bi giyaneki bûn. Heta pirê şeva an ew li mala me, an ez li mala wan, tevi hev radizan. Tê bira te Sebri efendi? Tedi rojeki mêrikêki çiyayi li ber derê me tiri difiro. Her libeki wi weka hêka kewê bûn. Zîrîkê wi yê xêrê be, piçê Nîyo, Nihatê Evdîlrezaq efendi ji hat ba me. Çû bi ser qatûvan de xwar bû, li tiri mêyze kir, fikand. Hat ba me, çav kir, got «we tiri dit, çî tiri ye. Av bi devê min ket.» Min got «tu dibêji em çawa kin?» Gote me «hun dengê xwe me kin.» Nîyo mina rûvi li dorê mêrikê çeqlebaska da. Piçbav «xalokî» diqurifine, yê nîzanibe wê bêje ku vana xal û xwarzayên hev î ji dil in, qet av di nava wan de derbas na be. Wele Nîyoyê me şalûsiya kir, xweş kir, xwe bi mêrikê şîrîn kir. Alkariya wi yê firotanê kir. Êdi xalo pê bawerîya xwe ani. Piç Nîyo ji xalo re got: «Ha vi lîwîkî heye ya, ha vi kurîkî» Sebri nişan da. Mêrik li Sebri nihêrt, deng ne kir. Nîyo disa, ica bi niçandîni gotê: «Xalo ha vi kurîkê ha heye ya, tu zani, sêwî ye. Çiqas gune ye ne wisa. Bê dê û bê bav e, rebeno! Sêwîyê bê dê û bê bav pir gune ne, ne wisa?» Xalo li min û Sebri nihêri, bala xwe da me. Drûvê sêwîya bi min û Sebri ne diket. Nîyo çav kir me, serê

xwe hejand. Em her dû ji çûn nêziki wi ve, çûn cem. Niyo, piç Niyo destê xwe i rastê avêt stuyê Sebri destê xwe i bi şîqal di ser serê wi da, çû riyû wi. Bi awaki pê gunê xwe anin, gotê: «Na birê mîn, qurbana serê birakê xwe, dilê xwe bi xwe me şewitine.» Mêrikê xwediyê tiri mit û mat bûbû li Niyo û Sebri dinihêri. Niyo li mêrik ziviri, gotê: «Xalo hnek tiri na di Sebriko? Tu dibini çiqas gunê ye » Hê xalo dengê xwe ne kiribû ku Niyo rahîşt gûşiki kafiri, rahîşt da destê Sebri û destê xwe di serê wi da, gotê. «Bira xêra dê û davê xalo be, jê re dia ki erê?» Sebri rahîşt gûşiyê û ji wê derê dûr bû. Niyo råkır gûşiki ji da mîn, gote: «Xalo tu dizani ev ji bê dê ye.» Mîn zû zû rahîşt gûşiyê tiri û ez ji ji wê derê dûr bûm. Mêrik råkır ciçleki da destê Niyo, Niyo rahîşt ciçlikê xwe hat ba me. Me tiriye xwe xwar, qedand. Lê em tamjin. Tu nîzani Eli efendi ew tiri çiqas xweş bû. Niyo got «Neco lawo em çawa kîn, ez têr ne bûm. Hun ji têr bûn têr ne bûn?» Mîn, Sebri me her diwan ji stuyê xwe xwar kir. Niyo, piçbav hêdi hêdi çû hevsarê hêstirê ji direka elektrîkê vekir, bi destkêşî bi qasî neh-deh metra ji wê derê dûr kir, hat ba me, pêşiyê kevireki avêtê paşiyê pê de nîşka ve qirîya. Hêstir vecinîqî û rêvî. Haya xalo jê tu ne bû, bi tiri firotinê bilî bû. Carkî dîn, cartirki dînê bi hêstirê de qirî, hêstir da bezê. Xalo ziviri li pey hêstirê nihêri, malikê tu xirab ne bi. Wele ji efendiyê xwe re bêjûn, mêrik pey hêstirê ket. Niyo beri zarokan da ji dora qatûvên tiri. Ku kes ne ma, me li vi ali li wi ali nihêrt, na kes tu ne. Wele kafirbavê Niyo qatûva nîvî da ser milê xwe û me da dû. Em çûn nav baxçe me, serê kaniyê û wele em li ber tiriye xwe pan bûn. Me tiriye xwe ew roj gişt qedand. Lê dotira rojê xêr û xweşî li we, kevîr û kuç li me bari. Heftêki em viriki bûn. Haaaaa hah haaaaa haaaaa haaaaa Sebri bi xwe da kiribû.

Hesenê Heza Çawîş, piştî kena giştan qedîya gotinê ji Necat efendi stand:

— Heqîqeten Necat efendi wê çaxê pîr xweş bû.

Weke ku tîştêk nû ditibe û bi girîngiya wi hê nû zanibe, şêleki ecêbmayî da rûçikê xwe, serê xwe pê re niv ali bada û domand:

— Yahu Necat efendi wê çaxê gundi weki iro nin bûn, birê mîn. Ehmeq bûn, bîzdonek bûn. Weka dewarê bûn. Wê çaxê qere-qola cendirma li hemberî mala me bû. Xweş tê bira mîn, rehmetiya diya mîn tu car hundir û hewşê ne dimalişt. Serê sibê emê rabûna, dayika mîn i rehmetî ew qasî ku nivîna hiltani û emê dêrketina derva. Ku gundiki di ber derê me de derbas bibûna, bi Tirki wê gazi kirinayê: «Hê kurdo gel bûra» Yê gundi wê bihata, rehmetî wê pê axurê, navmalê û hewşê bimalişt, çend neqil av ji pê bida

anin û dû re beri dayê. Pirê caran barava me ji van pirek mirekên mastfiroş dikirin. Ji bavê wan ne zêde bû ku bêjin em na kîn. Bî gotineki rehmeti, cendirme wi merivi wê bavêtina qereqolê, têra dilê wi lexistana, dotira rojê hê berdana.

Necat efendi bî tinaz bîşiri, li Sebri efendi û Ehyê Şêx Îsa mihêrt, dû re li Hesên ziviri:

— Memiş onbaşi hebû, tê bira te?

Hesên soro moro bû, bî dengê lertzok:

— Erê lê çawa. Em ciranê hevûdu bûn.

Necat efendi xwe li nezani dani, domand:

— Navbera mala we û Memiş onbaşi wê çaxê gelek xweş bû.

— Lê çawa, gelek xweş bû. Ji rehmeti re digot «ana». Diya min ji wi weki kurê xwe dizani. Cilê wi yê şuştinê hebiya, tani, rehmetiyê jê re dişûst. Carna li berdilê cendirmeke goşt, zêzewat, fêki tiji dihat. Cendirme digot «onbaşi gotiye min bêriya xwarina destê ana kiriyê, bira şivê çêkin ezê êvarê werim». Ew ças ku di navbera me de tek epeke tu ne bû. Carna dihat, ez li ber deri rûnişti me, dipirsi, diya min û bav min ne li malê bûn, wê bigato; «tu ji mewija hîz diki Hesên?» Min dengê xwe ne dikir. Ewê pênc quruşê wê çaxê bida min, bigota de baz de Hesên! Here kakil û mewija bikire. Minê darikeki ji xwe re bikira hesp, lê sıwar bûma, bida tirada. Ezê biçûma dikana Xalit efendiyê kor, ewê herdû berrikên min tije kirina kakil û mewij, ezê têr li çarşiyê bigeriyama dû re bihatima malê ku wa yê Memiş onbaşi li ber deri ye hê.

Necat efendi:

— Ji minjirê Sûnaya xwişka te dergistiya wi bû, ne wisa?

Mirûsê Hesên tîrş û tehl bû. Eniya wi weki cotê kirav rakiri xêz bi xêz bûn. Bina wi di gelpikê de bû grêkek, ne çû ne hat. Necat efendi, keysa wi dabiyê. Lewra herweki Necat û Hesên û kesên li wê derê, herkesi dizani ku Sûna dosta Memiş onbaşi biye, çend caran der û ciran wan tevi hev ipela tazi qefaltine. Lê ji ber dê û bavê wi deng ne kirine, razibûyina xwe pê anine, wan ji hîs ji xwe brandine. Lewra di wê dem û dewranê de onbaşiki ne wek Memiş, lê cendirmeke bejik dikaribû du sê gunda bide pêşiya xwe û bi lêdanê heta qesebê bine. Dîsa di wê dewranê de ku sileki li cendirmeke bihata weşandin, ew gund an qesebe bê pîrs û pîrsiyên bi hêsayi dihat şewitandin. Çav lê girtin an bê xiretiya der û ciranên mala Heza Çawîş di dîrxîsûsa keça wi ya Sûna û Memiş onbaşi ve, ji vi sedemê bû. Sûna li azyê ne ma. Tevi ku jê zarok hatibû stendin ji dîsa ji xwe re mîreki dit. Pêşiyê mîr kir, paşiyê mîrê wi re bi xedemeti kareki ji karên dewletê hat ditin. Ew kar ji bi xêra serê

Heza Çawış û Memiş onbaşı hat ditin. Necat efendi tafilê xwest vi tirsayiya ser çavê Hesen û vi hewa ne xweş hilane. Dî vi mijarê (mewzû) de pekhatî bû. Herweki ku tu tiştêki ne bûbe dest bî axaftinê kir, mijarê jî ber Hesen hilani:

— Bî rasti jî wê çaxê pir xweş bû. Gundi mina dewaran bûn. Ka serbûriyek xwe bêjime we. Efendiyê xwe re bêjim, wê çaxê dikana bavê min hebû, malê metroyê, cîl û caw difiro. Tabî jî bajêr bî metroyê dikiri, bî gazê difiro gundiya. Wê çaxê isûl wisa bû. Rojeki li ber dikanê bûm, Hacı jî çûbû ser milkan. Danê êvarê ye, yeki gundi hat dikanê, pîrsi «xwarzê barûta firotinê heye?» Min lê nihêrt. Ez hê wisa lê dinhrim, min dit Kemalê şagirdê Hemze ostayê terzi gazi kir. Bî Tirkî gote min; «min jî te re malekî şand». Ez têgihîştim. Neyse jî efendimê xwe re bêjim, min serê xwe hejand; «ha tu çi dixwazi?» Mêrik disa gote min «barût heye barût?» Min gotê: «Barût... Ka wesiqa te heye?» Mêrik li min nihêri: «Wesiqa çi?» Min gotê «haydê yela ez bê wesiqa barûtê na dim, serê xwe na kîm teşqelê». Wele mêrik li ber lavayiya pan bû. Rakir pênc banqinota drêji min kir, bî hêvi û dexalet. Weki ku gunê min pê hatibe, min wisa mirûsê xwe dilovanki kir; «Gunê min bî te hat, heke ne wisa biwa minê ne dana te. Lê disa bî sozêki ku tu, jî tu benî ademi re ne bêji...» Mêrik soz û bext da min. Min rakir pênc banqinotê wi jê stend, min gotê «binêre barûta reş e ha!» Gotê min: «Erê bavo mala te ava, riyê te spi». Wele ez çûm ba Kemal. Efendiyê xwe re bêjim berê terziyan ûtiya komirê dixebitandin, min rahişt xweli melhya komirê kir nav kaxizeki, baş li hev lefand, ani dayê. Û disa min qewitiya xwe lêkir; «binêr jî kesire ne bêji ha.» Efendiyê xwe re bêjim mêrikê min û te çû, lê dotira rojê selam û eleykum hat bî ser dikanê de. Bî bavê min de kir xirecir, ha ku me dit xalê min i Hemze keya derket. Ê xalê min i Hemze keya başbekçi ye. Başbekçi ye ema forsa bu li wi hebû li generaleki iroyî tu ne ye. Xalê min ket dikanê, bala xwe dayê xirecira mêrik û bavê min e. Bî Tirkî jî bavê min meselê pîrsi, min tafilê gotinê jî ber bavê xwe hilani, min gotê: «Xalo viya barûtê jî me dixwaze.» Mêrik qiriya, wariya, naçar... Xalê min rakir bî milê wi girt bir qereqolê. Li qereqolê goliko soro te çî xwariye, dixwi na xwi... Wele mêrikê me i gundi hem dêlva barûtê ve bî pênc banqinota toza komirê kiri, hem kutanê xwar, hem şevêki dî tewla hespan de ma û hem jî dotira rojê sed banqinot cirma xwe da hê filitî. (Yaho berê alem bû alem. Ew alem û kêfa berê li ku derê, ya iro li ku?)

Sebri efendi zûq bû li nav çavê Necat efendi nihêrt:

— Ûlan bēnamûsbav, carekî jî riyê te min hîndîk kutanê xwar?

— Çi car?

— Cara di dewsa don de te avê firoto mêrikê gundi, mêrik bi rê de lê warqili û hat bi ser bavê min de. Bavê min ji têra min li min xist.

— Ha mesela don...

Ehyê Şêx Îsa ket nava axaftinê.

— Bavê Sebri efendi, rehmetiyê xalê Nûri meriveki bi merhemet bû canim.

Necat:

— Ki bi merhemet bû?

Ehyê Şêx Îsa:

— Xalê Nûri ye rehmeti.

Necat:

— Bavê Sebri?

Eli:

— Belê, bavê Sebri efendi.

Necat bi tinaz bışiri, li Sebri ziviri:

— Efendi, rehmeti çawa bû?

Sebri:

— Baş bû. Xwedê wi bi rehma xwe şa ke.

Necat:

— Ew qewad baş bû? Qewadbavî..

Sebri:

— Lawo çima ji qebraxê bavê te i Hacı ne çêtir bû.

Necat:

— Ku tu wan bîdi ber hev, gotina min jê re tu ne, eşhedû billah. (Li Eli ziviri) Tu zani rojeki ez û Sebri ji mektebê dizivirin nanê nivro, li ber derê me em ji hev veqetin. Diya Sebri ne li malê bû Sebri çû mala damarya xwe firavînê. Ez çûm hundir min çentê xwe dani, rahîşt nan û penêr derketim nava deri, min dit ku-ew Lalê hebû ya ew Lalê, ya ku parsê dikir-Lalê hat ber derê mala Sebri. Ji aliki ve nan û penêrê xwe dixwim, ji aliki ve ji li Lalê dinêrim, wele careki min dit ku wahşê kemê, xalê Nûri, ew qebraxê bavê viya ji hundir derket, pêşiyê gotê: «Ha Lalê çi berev dikî?» ji aliki ve ji li der û dora xwe nihêri. Dit ku her ali xali ye, kes tu ne, hişk bi qevda destê Lalê girt kişand hundir, dû re deri girt. Min bala xwe dayê ha derê tu ne, ha derê tu ne. Wele ez hêdi hêdi, bê deng derxistin çûm ber deri, Min guhê xwe da deri wele pîxka pîxka Lalê ye. Wele ez sıvîk rabûm çûm mala wan i dinê. Min gazi xatîya Sakinê kir. Lê min jê re got ku yeka pîrsek ketiye hundir, deri ji li xwe radaye û malê dide hev. Ez û xatîya Sakinê bi hev re hatin ber deri, ew bi derença ve

hilkışı derket ber deri, ewli dengé çengel bı çingın hat, dü re deri vebû û Lalé ji hundır derket. Lalé û xatiya Sakiné bı seri li hev qelbin. Û doxina xalé te i rehmeti ji di dest de. Wele xatiya Sakiné li ser pişté xeriqi ket. Xalé Nûri yé rehmeti hat cendeké wi bı kaş kırın bir hundır. Lê ji berevki ve digotê: «Sakine, bı qurbana seré te Sakine... Sakine hû çı bú ji te.» Mın gotê:

— «Xalé Nûri, çav bı Lalé ket wisa bú. Ez gazi der û ciranan kım ,bıra werın lé binêrın erê?»

Ji aliki ve ji bı piçiti dibışırım. Li mın nihêri, seranser li mın méyizand, gote mın «here lawo, here malé». Ez hatım ber deri. Disa zivırım û mın gotê; «ji kesi re tıştek nebêjim ne wisa?» Têghişt ku ez bı tışteki dızanım. Wele nemerdi nê kır, desté xwe avêt berika xwe. Banqınoteke ket desté wi, drêji mın kır, da mın. Got: «Ne na... ji kesi re rışteki me bêje. Here bı vi pereyi ji xwe re tışteki bıkre.»

Li Eli nihêri:

— Ez ji fı ser gotına te me. Rehmeti ew ças bı merhemet bú ku dilé Lalé bê zar û bê zman ji xweş dikır. Ne wisa Sebri efendi?

Sebri efendi:

— Lawo ez çı zanım. Tu nebûya bı bavé mın de tini. Xwedé ji stuyé te bixwaze.

Necat:

— Ê qebraxbav, ew roj dané piştı nivro li mektebé me wi banqınoti bı hev re ne xwar. Ez çı ças dihatım dikané bavé te kakı û mewij ne dikır berika mın? Ma nayé bıra te?

Li Hesên ziviri, keneki ji ziké tér kır:

— Sibhanela... iro meselê mın û te dıçın û ten li ser kakı û mewij dıçıvın. Ev çı iş e Hesên efendi?

Hesên bı zoré bışiri, lê birına wi ji kûr ve bú. Dızani ku bı vé gotiné Necat efendi kevır davêje forqitiya xwişka wi ya Sûnayé. Ev kayé kevın bú ku dihat bakırın. Tafilé bı xwe ve hat, li xwe danani. Herweki ne jê re, ji yeki din re hatbe gotın, axaftiné ji ber Necat efendi hılani:

— Necat efendi, xêr u xweşi wê çaxe hebû. Bihn û bereket, qedr û qımet, insanıyet wê çaxê hebû. Her kes bı ciyê xwe dızani wê çaxê. Gundi bı gunditiya xwe, bajari bı bajariya xwe dızani. Hedê bavê ki bú bı şev çek berdın... Di navbera vıra û bajêr de qamyoneki dixebiti, lê hedê bavê gundiyan bú ku lê sıwar bin. Ji xwe, ji eskeriyê heta eskeriyê ancax rıya gundiya bı bajêr keta. İro tu dibini ehlê qesebê bı minibusan dıçın bajêr, lê gundi tenezul na kın bı minibusan herın, bı teqsiyan dıçın. Ji ber vıyan e ku bihn û bereket, qedr û qımet rabıye, ne maye. Te dit, wê çaxê çıças xweş bú.

Gava yek biçûna bajêr, yek bi yek ji der û ciranên xwe xatir dîxwest. Dîgot: «De bi xatirê we. Xêra xwe min helal kin. Çûyin heye, hatin tu ne, hatin heye ditin tu ne.» Merivên wi yê nêzik hetani ber qamyonê wê pê re biçûna, wi verêkirina. Lê iro... naybera vê derê û bajêr biye saet û niv. Dîçî û têy qet haya kesi jê tu ne. Ew çax ma bi vi awayi bû? Ku bavê me dîçûn bajêr di dagerê de ji mezînan re cil û caw, ji me zarokan re şekir tanin. Şekirê sor ê qulat. Me ew bi ben vedîkîrin, dîkîrin xîrxaj û davêtin stuyê xwe. Niha ew şekirê qulat ji ne man. Berê ki dikaribû goşt bikire, bixwe. Gundîya, çî bigrê pîraniya qesebê ji nîkaribûn ji salê dû car goştî bixwin. Wê çaxê hini mina me eşrefên qesebê, yê xuyani ji heftê careki, du car dîxwarin. We çaxê qesabeki an du qesab hebû di qesebê de. Lê iro... panzdeh in, bist in... Hetani nivro piça, pirtîka goşt na mine. Tev ji ji êriş kirina gundîyan. Gundîyan qesebê li ehliyan heram kirin. Iro perê bi gundîyan re hene, bi me eşrefan re tu ne ne. Malên wan gişt bi awaki modern raxisti, yê me minasêra berê.

Ehyê Şêx Îsa, ji qabilê ku xwêya wi ji di xwarini de hebe ket nav axaftinê:

— Efendim, yê ku gundîya li ser serê me bi ser û çay kir dewlet e. Ev sûc, xeta, guneh û xîrabi yê dewletê ye. Dewlet e, yê vaya li me kir. Dewlet... dewlet... dewlet...

Di «dewlet»a pêşin de Albay Yasin di ber deri de derbas bû, di «dewlet»a duyem de guhê xwe mûç kir û li hundirê dîkanê mîyze kir, di «dewlet»a dawin de ket hundir.

Gişt rabûn piyan, Necat efendi bi destê wi girt:

— Bi ser çava re efendim, bi xêr hati.

Albay Yasin dengê xwe ne kir, derbasi masê bû, li ciyê ku ji Necat efendi vala bûyi rûnişt. Necat efendi di navderê de bangî çaygerê qehwê kir, hat li ser kursiki bi cih bû. Çayger hat, Necat efendi pênc şîr xwest. Qewitiya şîrê baş aninê ji bir ne kir. Çayger çû. Necat efendi ji çavika masê pakêta cixare ya amerikani derxist, pêşiyê pêşkeşê Albay kir, dû re li yê dinê gerand. Pakêta dani ser masê, nêziki mêvanê bi qedir.

Albay Yasin pîrsa yek bi yeki kir. Navê wan, karê wan, gund û bajarê wan yek bi yek. Tîşteki jê ve biyani ne ma. Şîr hatin, belav bûn. Albay Yasin qurteki li şîrê xwe xist, lêvên xwe alast:

— Baş e, şîrê wi ne sor e. Devê meriv na şewitine.

Giştan bi hev re lê zivartin:

— Belê efendim, ne sor e. Devê meriv na şewitine.

Albay Yasin, li Ehyê Şêx Îsa ziviri:

— Ez hatim we dev ji sohbeta xwe berda. Ez ne bûm benda sohbeta we ne wisa?

Necat efendi li hêviya Eli ne ma:

— Hêvi dikim efendim. Ew çî gotin e? Bî hatina we em gelek dîlxweş bûn.

Albay Yasin:

— Ê... wisa be, li sohbeta xwe bîdomînin.

Necat efendi destpêkîr. Ji xweşiya berê, zept û repta berê, razi bûyina ji jiyana berê, hatina gundiya û qesebê, hîvitiya gundiya yi berê û li ser serê bajariya rabûyina wan î iroyin, têveliya (ferqiteya) forsa bekçiki berê û paxav pê ne kirina bî generaleki iroyin... Kur-tiya gotinê ji seri heta niha digel hev çî axaftibûn, giştan yek bî yek li ber mêvanê xwe î nû rêtin.

Mevanê nû bî pêûsa xwe li ser rojnamê hin îşareta xêz dikir, çar carna «ya?... wisa ha?... hela hela... Ê weki dîn?» digot, bî wan dida nişandayin ku guhê wi her li wan e. Gotina Necat efendi yê «Xwezîla ev milyonên min ne bûna bla ew rojên kevin paş de bi-hatina. Ji bo wan rojên xweş minê milyonê xwe bîda» di serê wi de dizimiya. Daweta qîza xwe ya Aycan bîbir ani, çihêzê wi... Hela hela... Ew albayeki dewletê bû, lê bî milyona nîkarîbû bîaxêfê. Lê ev lixugirê (mûteahidê) zêrzewatfroşê eskeriyê bî milyona diaxaft. Bî wan zêrzewatê rîzi, fêkiyên kurmî milyonan kar dikir ha...

Bî restî milyonên Necat efendi bî arîzi nîn bû. Çar tevkar bûn. Bî her çaran hê milyon û niv, du milyonên wan diqediya. Niha dev ji lixugirîya zêrzewat û fêkiyan berdabûn, dest bî yê avakirinê kiribûn. Lê bîa çet. Albay ji qîza xwe re sarkêr (buzdolabî) kiribû, lê hê çîşo ne kiribû. Dabêça (teqside) deynê sarkêrê hê serê vê meha ha qediya bû. Hê çî lazîm bû, çî ne lazîm bû. Digel van diviyahiyan ew ji rewş û pergala dewletê, ji ya iroyin xweş bû, lê van çavsorên ha ne razi bûn. Na na ev ji anarşîst bûn. Ne razi bûyina ji dewletê ha bî çekdari, ha bî vi awayî ma têveliya wan çî hebû ji hev. Hem ji di vi rewşê, rewşa gerandîna awarte (sîkiyönetim) de. Albay disa bî wan re niqirand: «Yalî. hela hela...» Manyeto kir, rakir ahîzê, rawesta «(...) nimroyê grêde», ji pakêtê cîxareki kîşand, kir nav lêvên xwe. Li Necat efendi nihêrt. Necat efendi rabû ser xwe, bî hestê xwe cîxara wi vêxist. Albay hilmê lêxist duyê wi di firnikên xwe de belav kir. Bî wi seri re axaft: «Ez Albay Gülmesin. Çakîr Başçawiş bîde min.»

«Kayzer»ki lejkeriyê li ber derî rawesta, Başçawiş û çar cendirmê rapêçandî jê peya bûn, ketin dîkanê. Albay Yasin rabû ser xwe, gote Başçawiş: «Van efendiya bîbe, di cîyê mêvanan de bîezimîne»

Her çar efendi dı nava zincira çar cendirma de li «kayzer»ê sıwar bûn. «kayzer» bı lez ji wê dūr bû.

Dotira rojê serê sibê, dı navbera du cendirma de Necat efendi derxistin hıwûra mazûvan. Albay Yasin kaxizê ifadê wan drêji Necat efendi kir: «Peşiyê bixwîne, dû re imza ke.» Necat efendi kaxiz seranser xwend. Reng û rûçık lê guheri, mina miriyê ji bin gorê derxistibın wisa reng jê çû. «Lı ordiyê heqaret», «piçûk ditina hêzên çekdari yê dewlete» «Lı hember pêş ve çûna ekonomik ya welati propaganda», «dewrana yekpartiyê bo gundiyan dewra zılmê û diktatoriyê ditin», «demoqrasiyê û pergala makeqanûna şesti bo ehlê qesebê û bajêr bı xırabı ditin, lı hember vê pergale dı nav geli de propaganda kırım», «welatıyên me i eziz ticarê bajêr û qesebê dı təkılıyên danûstandına bı gundiyan re bı sextekari û hilebaziye gunehkar kırım û bı vê rıyê dı navbera wan de tove neyartıyê tov kırım... Necati efendi û hevalên wi bı van darazan dihatin gunehkar kırım. Albay Yasin Gülmesin pê re qenciki kir jê re vana got û darıngên (fadeyên) wan i dı qanûnê ceza de ji yek bı yek got. Necat efendi pişti imza avêtinê, bı destûr dana Albay telefonê hevalê xwe i Selim kir. Bı dengê niv girini gotê: «Selim çı bivê bike, me bifi-tine». Paşê zıviri cem hevalên xwe. Her sê efendiyê hevalên wi ra-bûn piya. Sebri efendi pırsi: «Çı bû» Necati bı kovani bışiri: «Ya-sin im, Gulmesin im, ez hatime, we dixesinim» Pê re ji bı qevda destê xwe i çepê bı enişka xwe i rastê girt, destê xwe i rastê kir kulm û zendê xwe i rastê bı wi awayi drêji wan kir.

Roja heşta hatin berdan. Serê wan bı lejkerki tevi simbêlan kur kiri bû. Necati efendi heta sê meha derneket derva. Beri derketinê bı sê roja vexwendinameki (dawetiyeki) stend. Bı du saet dû stendına vexwendinamê re zivkir Evdilmecit hat malê zincireki zêr da Necat efendi, dêlva wi ve çil hezar banqınot bı jumartin stend û çû.

Şeva sêyem salona gazinoyê mina hewma masıyan bı dev re bû. Daweta qıza Albay Yasin bû. Necat efendi ji dı nav vexwendıyan de bû. Dı qutiyê de zincira zêrin bir da bûkê, bûk û zava her diwan ji pıroz kir. Albay hat ket milê wi bı ber bufeyê de bir. Lı ber bufeyê çend serbaz ji hebûn. Albay du wiski xwest, wiski hatin. Albay û Necat efendi piyanan ji xweşiya hev re hilanin. Pişti vexwarinê, Albay ji komê re got: «Hey... hêy! heft xwezil bı wan rojan, hey gudi dinya ew rojên berê çı roj bûn» Lı Necat efendi nihêrt: «Ne wisa Necat efendi?» Çav dı nav serê Necat efendi de gir bûn, gewr bûn. Rıyê wi zer bû. Lê disa bı xwe şıhiti: «Belê Albayê min. Heft xwezil bı wan roja lê bı xêra serê sê sed û çil hezar... heza... hezari-gotına xwe ne qedand, lı hev şewışi, gurmin ji betonê çû. Necat efendi xeriqi lı erdê bû ters û ma.

1860' DI ZAZAKI

Reçon BARIÇEK

Se û vist serri ra ver 1860'di London, Edinburg û Leipzig'di yew kitab çap biyo (Opuscule, ESSAYS Chiefly PHILOLOGICAL AND ETNOGRAPHICAL, Williams and Norgat). Nuştuxe ni kitabi Robert Gordon Latham o. Ni kitabi dir riperrê 242., 243. û 244. 'di yew niwîşte (yazı) esto. Fotokopiyê niy riperran cêr di şîma ra hasenê. Ze kî şîma zi veynenê riperrê 242. û 243. di İnglizki û Zazaki çend qussey estê. Ma waşt kî niyan sero çend qussey bikerim. Verê verkan ma bîdim zanayîş kî ma bî xwî, sayedê Kovara SÛREÇ (1) niyan ra xebêrdar biym. Ow ni riperrî û qussey Zazakî - İnglizki/Tirki, ma na kovarî ra girewtim. Barey Kurdkiyê Zazakî di na eleqedarêya Sûrecî, çiydo gellek baş o. Ma şiyenê vajim kî warey Kurdki û hina vişî zi zarava Zazakî di, heya ewro, nîk û newe yew kovara Tirki di yew niwîşte vejîyên. Sûrecî no ware di yew gama biyaya eyşta.

No niwîştêy nuştuxi, çiqas kî kilm û kemane bîbo zi, zanayîşbê ma hetî Zazakiyo nuştewo en verên o. Ey diyîni zi Welatanê Rojanê Awropa di çap biyo û Zazakî dawo şînasnayîş. Niy sebebana ra, ma vanim qey erjeno kî kes sero vîndero. R. G. Latham vano kî: «Ma filolojiyê Zazakî sero çiyeki nêzanim.» Ni vatîşî ra yeno fahm kerdiş kî heyani ay roj, çiyne Zazakî sero nênusiyawo, yan zi xebera R. G. Latham'î tira çînbiya. Lathamî hetî, Kurdan miyan di hemîni ra xamêr Zazay ê û ni vatey yew gedeyê yew bab (eşîret) a Zazayan ra giyreyê. Girewtuxê niy vatan bî xwî Dr. Sandwith o. Çi fayde kî nê vajiyêno kî Dr. Sandwith'î no gede koti û senê diyo. Sewkî ma na bîzanaynim, hina weş fahm biyênê kî niy qusseyê kamder Zazakî yê. Fahm kerdişbê xwî reydi ma şiyênim vajim kî no Zazakî ey Dêrsim ra teber o, yanî ey Dêrsimî niyo. Çimka ma vajim, herrunda tipa «S» di, «Ş» esto: şut, şaurow, eşkîji û. a.b.

Zeki orijinalê niwîştî dî aseno, Zazaki zi bî vatîşbê (telaffuzê) İngılızki nusiyawo. Ma niy, tîpanê xwî reydi nuştîm. Tadayîş (tercûme)ê yîni (Tirki, İngılızki) dî zi yew yew şaşay esta, ma niy rast kerdim. Niy şaşey (xeletey) beno kî girewtîşê niy qisseyan ra bibê. Çimka zeki nuştow vano Dr. Sandwith'i niy qissey yew tutî ra girewtê. Semedo kî ni tutî hîma weş zîwan nê zanawo, vatan dî ke-mane biyo. Ma vajim: herrunda serî dir vato «serê min», herrunda çim î dir vato «çimê min».

Qissey kî Dr. Sandwith'i tutê Zaza y ra girewtê û kitabê R. G. Latham'i dir ca gênê eniyê:

Kitab dî/1860 Zazakiyo ewroyî

serê min	..... serê mi, serey min
çimê min	..... çimê mi-n
buruê min	... bîrewê mi-n (2)
zînjê min	... zîncê mi-n
ardişê min	... erdişê mi-n
zoanê min	... zîwanê mi-n
dildonê min	... dîndanê mi-n
guşê min	..... guşê mi-n
ingîştê min	... engîştê mi, gîştê min
pazîê min	..... pazuyê min, polê mi
hingê min	... lingê mi-n, ningê mi
piê min	..... piyê min, piy mi
mai min (may min)	..... maya mi-n
wai min (way min)	..... waya min
brai min (bray min)	..... bray mi-n
paştîai min	... paştîya mi-n
porê min	..... porê mi-n
serdo	..... serd o (3)
aurogermo	... ewro germ o (4)
roçweso	..... roj weş o (4)
haşmê	..... aşmî, aşmî
sterrai	..... estare-y

Kitab dî/1860 Zazakiyo ewroyî

kho	..... ko, kwo (kuw)
aho	..... ??? ?
dereî	..... dere-y
hoiki	..... hak
kerghî	..... kergî
tebexairomê	... tî bî xeyr amey
bêri (5)	..... bêrê, bêrinê, bêri
roşê (5)	..... roşê, roşî
noan	..... nan, no-n
awe	..... aw-î
qaçimê (6)	... qeç, qijek
keimîma (6)	... keyn-a, keynek-î
lajekimê (6)	... lajek, lacek
şaurow	..... şewra
dorî	..... dar-î
asin	..... asin
aurîş (awrîş)	... awrêş arbes, harguş
tajî	..... tanzi, tazi
xoz	..... xoz
ert	..... erd, ard
adîr	..... adîr
şee (si)	..... siy
sêm	..... sêm
qote (kote)	... quwet
şimşîr	..... şimşêr
krêveş	..... luy, (rêvî)
kivê	..... (kûvî) peskoff
zaraî	..... zerenc, zerejî

şut ..... şit, sıt
istor ..... istor, estor
mahını ..... mayını, mahını
eşkiji (5) ..... eşkiji
kê ..... keye, kıye
sor ..... sūr, sor

siyah ..... siya
supéo (4) ..... sipi, sipé
rausumé ..... rakewe, bibusi
şori ..... şori, şêré,
şêriné (5)

(1) ZAZA LUGATÇESİ HAKKINDA, SÜREÇ — üç aylık siyasal kültür dergisi, ûmar: 2, rıper: 11-13.

(2) Kovara Süreç dı tadayışé na qıssa şaş o. Cor ra ma va ki beno kı niy şaşey semedé şaşeyo İngılızki ra bibê. Herrunda eniyan dı cer ra ma raştê yini nawnenim:

şaş

rast

- birewê min: ..... kirpik ..... kaşlarım
(3) serd o: ..... soğuk ..... soğuktur
(4) ewro germ o: ..... sıcak ..... bugün sıcaktır
roj weş o: ..... güneş ..... güneş güzeldir (hoştur),
gün iyidir (hava iyidir)
supé o (sipi yo): ..... beyaz ..... beyazdır
(5) bêré, bêri (bêiri): ..... gel ..... geliniz
roşé, roşi: ..... kal ..... oturunuz, oturun
eşkiji: ..... üzüm ..... kurtı üzüm
şori, şêré: ..... git ..... gidiniz

(6) Enawa fahm beno kı niy heme hiré qısseyan dı şaşey yan zi vişey esta.

ON A ZAZA VOCABULARY.

READ

BEFORE THE PHILOLOGICAL SOCIETY,
MAY THE 23 RD.

The following vocabulary is one taken by Dr. H. Sandwith from a Kurd of the Zaza tribe, one of the rudest of the whole Kurd family, and one for which we have no philological specimens.

<i>ENGLISH.</i>	<i>ZAZA.</i>	<i>ENGLISH.</i>	<i>ZAZA.</i>
Head	séré-min	sea	aho.
eyes	téhim-emin	ralley	deréi.
eyebrows	burué-min	eggs	hoiki.
nose	zinjé-min	a fowl	kerghi.
moustache	simile-min	welcome	tebéxairomé.
beard	ardishé-min	come	béiri.
tongue	zoané-min	stuy	rôshé.
teeth	dildené-min	bread	noan.
ears	gushe-min	mater	awé.
fingers	ingishté-min	child	katchimo.
arm	pazié-min	virgin	keinima.
legs	hingé-min	orphan	lajekima.
father	pie-min	morning	shaurow.
mother	mai-min	tree	aeri.
sister	wai-min	iron	asin.
brother	brai-min	hare	aurish.
the back	pashtiai-min	greyhound	taji.
hair	poré-min	pig	khooz.
cold	serdo	earth	ert.
hot	auroghermo	fire	adir.
sun	rojshwesho	stone	see.
moon	hashmé	silver	sém.
star	sterrai	strength	kote.
mountain	khoo	sword	shimshir.

ON A ZAZA VOCABULARY

ENGLISH.	ZAZA.	ENGLISH.	ZAZA.
a fox	krévesh	a house	ké.
sing	kivé	green	kesk.
partridge . . .	zaraj	erimsos	soor.
milk	shut	black	siah
horse	istor	white	supéo.
mare	mahiné	sleep	xausume.
grapes	eshkijsi	go	shoorl

The meaning of the termination-min has been explained by Pott and Rödiger in their *Kurdische Studien*. It is the possessive pronoun of the first person — my — meus — suoç, Scç.; so that séré-min — caput-meum (for mei), and pie-min — pater-meus (for mei).

So little was the Zaza who supplied Dr. Sandwith with the list under notice able to conceive a hand or father, except so far as they were related to himself, or something else, and so essentially concrete rather than abstract were his notions, that he combined the pronoun with the substantive whenever he had a part of the human body or a degree of consanguinity to name. It is difficult to say how far this amalgamation is natural to the uncultivated understanding, i. e. it is difficult to say so on a priori grounds. That the condition of a person applied to for the purpose of making a glossary out of his communications is different from that under which we maintain our ordinary conversation, gives us a certain number of words, and a context as well. A glossary gives us words only, and disappoints and disappoints the speaker who is familiar with contexts.

If this be true, imperfect contexts, like the combinations pie-min, Scç. should be uncommon occurrences. Nor are they so. They are pre-eminently common in the American languages. Thus in Mr. Wallace's vocabularies from River Uapes the list run thus:

ENGLISH.	JURL	UAINAMBEU.	DARRE
head (my) . . .	eri-bida	tcho-kereu . . .	no-dusia
mouth (my) . .	eri-numa	tcho-ia	no-nunia.

similar illustrations being found in almost every American glossary.

In his Appendix to Macgillivray's *Voyage of the Rattlesnake*, the present writer has pointed out instances of this amalgamation in the languages of the Louisiana. He now.

Dî Nav Çandeya Gelêri De Hin Hêmanên Mitolojik

Mihemed QASIM

Dî hejmara bûri de, em li ser hin bermayeyên mitolojik bi pirs û îşaret sekînbûn. Her weki ku me gotibû; mitoloji şaxeki zanistiyê (ilmê) ni ne, dirok û sosyoloji (civakzanasti) jî ni ne. Çi bigre jî sedî not û pêncê wi dûri rastikêniyê (heqîqetê) ye jî, lê yê mayî; ango jî sedî pêncê mayî jî şertên madi yê jiyana civaki zaye, heta niha hatiyê. Hingi şertên madi (hoyên darîngî) yê civaki û aborî guherîne, baweriyên olî jî ketîne hin kirasên nû, di kirasê ola (dinê) nû de jiyana xwe domandine.

Biola îslamî yekxwedeyî hatiye nav Kurdan, lê «Xwedanê şev û roja», «Xwedanê erd û esman» jî nav Kurdan, jî Kurdistanê şaredî (sîrgûn) ne bûne, ne çûne. Ev «xwedanê şev w roja», «xwedanê erd û esman» ne xwedayê ola îslamî ye. Xwedayê ola îslamî, xalîqê kullî eşya ye. Dî «xwedanê şev û rojan» de pîrani, pîrejmarî heye. Lê di Xwedayê îslamî de yekîtî, yekejmarîtî heye. Dî sond xwarinê de kes na bêje «bî Xwedanê min», bî «Xwedayê min tê gotin. Lê di yê dinê de «bî Xwedanê şev û roja», «bî Xwedanê erd û esman» tê sond xwarin. Ev xwedan: jî bilî xwedeyê rojê; Ahûra Mazda (Hurmuz), û jî xwedeyê şevê; Ehîremen pê ve xwedekî dinê ni min. Ango ev xwedanê dewrana Zerduştîyê ne, yê dewrana pîrxwedeyî.

Mihemed pêxember sond xwarinê qedexê kiriyê. Ne tenê sond xwarina bi taşt û tevayan, lê sond xwarina bi «Xwedê», bî «Quranê» û h w.d. jî. Dîgel vi awayî di nav Kurdan de hê jî «Bî vi gola hêşin» ango bî esman, «bî vi axa ku em jê hatîne û di sa emê herîne» ango bî axê sond xwarin, jî deştê heta navsera çiyayên bilind

ter û tezetiya xwe dîparêze. Ev hîn daneyan (done, veri) dîde me ku wek qewmên dinê Kurdan ji dî gehinekek pîrxwedeyi de derbas bûne. Ki zane belki beri Zerduştîyê dî nav wan de xwedeyê axê cihê, yê esman cihê, yê avê cihê, yê çiya cihê biye, an daristana cihê biye. Dî dû derketina her oleki yekxwedeyi de dewletên feodali yê merkezi gelo raslêhatîniye? Yek merkez, yek xwede. Ola Zerduştî çima ne li Sûri, li Trakya, li Sibîrya, lê li Îranê derketiye û heta bandêriya (hukumraniya) Med û Persan hebiye, ew ji pê re ajotiye û fereh biye. Her weki ku dewletên Emewî û Ebasi an ji dewletên mîna van Erebbê jêza çima ne pêşîya ola îslamî, lê dî dû wê re hatîne damezrandin, li Asya û Afrîqayê fereh bûne.

Ji çiyayê Mûnzîrê heta Sipanê Xelatê, Agîrî, Zoveser, Mereto, Hazar, Şerefdîna bî kurtebirî tu çiyaki bîlînd yê Kurdîstanê tu ne ku ji aliyê der û dorê xwe ve pîroz ney ditin. Gava ji gelê ciwari bê pîrsîyan, wê pîrozahîya wî bî ziyareta navsera wî ve girêdî. Li navserê an pêxemberê veşartîye mîna Zulkîf pêxember li Erxenê, an ji qenceki Xwedê, ewhiyaki. Li çiyaki heta eshabeki, li çiyaki dewsa lîngêa Hezretî Elî, li yekî dinê qenceki ne pêxember lê destbrakê Mihemed pêxember maye. Dî serê Gulanê de, bî qere çarşemba de, an dî hîn rojên xuyani de wê gundî û bajarîyên wî çiyayê nanê şîkeva çêkin, derkevî, hafê, an kêf û seyrana li sêra xwe, an ji seyrangî olî (dînî). mistîkî bîkî û bîzîvîrî malê.

Ku Kurd dî demekî rabîrdû de Îsewî bîwana, me dê bigotê ku ev ziyaret yê ezîzekî, qenceki manastîrê ye. Lewra pîraniya manastîran dî navsera çîyan, dî çiyê rê û dirbê pê ne ketî de dîhatî avakîrî. Lê ne Kurdan ola Îsewîyê pejrîrandîne û ne ji mîzgeft û xwendegêhên îslamî li derên xalî hatîne avakîrî. Li ba dilê min sedemê pîrozahîya çîyayê me, ji van her sê sedemên jêrî yek e, an ji gîştî in:

1. Dî dewrana pîrxwedeyi de her çiyaki an ji gîştîkên çîya xwedî xwedekî bûn. Her weki li Yewnan, li Romê tê ditin li Kurdîstanê ji her çiyaki an ji aliyê xwedekî de dîhatî parastî an ji wargehê xwedekî bû. Ji ber tîrs û xofa çîya li ser geli, dî dewrana Zerduştî û Îslamîyê de pîrozahîya wan dî dewsa xwe de ma, lê şêl û tîmtêla wan guhîrî.

2. Kurd heta dewrana me îroyîn ji çî hindîk çî pîr, pergala koçerîyê ajotîne. Koçer havîna li zozana, zîvîstanan li deştê ne. Deşt ji bo wan ne bî xetere ye, lê çîya bî kurîyê (canawar) xwe, bî bagêr û bahoza xwe, bî berf û gêdûka xwe, bî rîyên xwe î hê keys her tîm bî xetere ye. Dî dema pîrxwedeyi de ji bo xwe parastîne ne xwedê lê bo her çiyaki xeyberîkî fikirîne û bî ceweta wî xeyberîyê çîya ji

piroz ditine. Gava pîr bûyna çiyayên tendûreki (volkanik) dî Kurdistanê de bê ber çava, giringahiya vé ditinê bêtir ber bî mêji dibê

3 Ruhbanê mecûsiyan (yên Zerduşti û Mazdeki) axleb dî şikêftan de, dî ciyê rê pé neketi de bî serê xwe, digel xwezayê dijin. Jî ber jîyan û mirina wan î lî navsera van çiyayan, jî wê demê vé de jî ber pirozahîya wan çiya jî hatîbin piroz dêrin. Lê ev belbî (ihtimal) ya gelek jar e, lî ba dilê min.

Lî ser kembera hejyanê (zelzêlê); welateki bî gelyên teng û kûr, bî çiyayên bilind û tendûrek, bî her cur tebayê jakaw (heywanên wehşî), bî berf û gêdûka heşt mehi, û heta dewrana iroyin ajotina pergala koçeriyê, jî bilî koçeriyê ve jî bî gom û mezre û gundîti jîyaneki dî guherên bilind, lî qûntarên bêkeys... Na! ne gengaz e ku pirozahîya van çiyayan jî ziyareta navserê bê. Lê qedrû rûmeta ziyaretên tê de jî pirozahîya van çiyayan yê diroki û kevin tê. Ango pirozahiyek oli nî ne, mitolojik e.

Dî ser ava re jî nişka ve qevaz dan, çêri berf, baran, bager û bayê kîrîn jî qedexeki mitolojik e. Jî vana her yek an xwedî xwedeki ne, an xwedî xeyberekî ne, an jî xwede an xeyberekî bî xwe kîriye tîmtîla van. Çêri yek jî vana kîrîn her weki çêri xwede an xeyberiyê wan bî xwe kîrine. Bê şîk xwede an xeyberê vana tola (heyfa) xwe jî meriv re na hêle, meriv dihingêfe.

Lî welatê me weki çiya, her çem û robarek xwedî pirozahiyeki ye. Dî nivisara hejmarê rabirdû de em lî ser pirozahîya Dicleyê lî gora ola islami-û lî gora mitolojiya Yewnani mabûn. Her weki ku tê zanin «Roj» dî nav Kurdan de heyberekî piroz e. Pirozahîya Rojê, dî bawerîya Kurda î kevin de serdestirê giştî pirozahîya ye. Bî zaravayê Zazaki jî tirêjê re «tinc» / «tîj» tê gotin. Navê Dicle / Diclê jî Tinc+lê, Tij+lê tê. Ango a ku tinc an tij lî serê ye. Pirozahîya Diclê ya kurdi jî vé tê. Serkaniya Diclê ti, jî nav Kurden Zaza (Dimili) dîzê. Mina Diclê lî Kurdistanê tu serkanîya çem » robareki tu ne ye ku ne xwedî pirozahi be. Lî Dêrsimê ava Mûnzirê, lî Riha (Ûrfa) yê Kaniya Zelixa (aynzelxa), ava Miradê û h.w.d. Çî bigre dî piraniya zayîna serkanîyan de motifa xwe avêtina şikefteki, tendûreki an jî agir heye. «Qencê Xwedê Mûnzir xwe avêt qefayê, bîlqîn bî qefayê ket, jê ava Mûnzirê za, Kalê Mûnzir jî bû çûkeki jî qefayê firi û çû. Feqî lî ber tendûrê çav bî bûka keşe ket, hînarik lî bûkê sor bûbûn, dilê feqî bijî, gote bûkê; «Bo rîza Xwedê ramisanek jî hînarikê xwe bide min» Jî bo rîza Xwedê bûkê dilê wi ne hişt, ramisanê dayê. Pé re jî xezûrê wê dî wan de derket, jî şerma bûkê xwe avêt tendûrê. Bî fermana Xwedê bîlqîn bî tendûrê ket, jê robarek za...» Dî van de jî tîmtîl guherîye, teşeki islami welgirtîye. Lê jêzayî her mitolojik e. Beri islamîyê ye. Ev ro

û robar, ev çem û cobar çima li şafirên Erebiştanê ne dizan? Li wan dera ma qet qencê Xwedê tu ne bûn. Gîşt qencê Xwedê hatin di welatê me de hêwirin?..

Bê şik ev sedemên ha, sedemên himber (esil) ni nîn. Bedew-sede.n in: birûbawerîya dewrana kevin ya mitolojik bi kirasê ola nû ango Îslamîyê xemilandine. Bo jiyana wan ev her pêwîst e. Lewra gava ku ev baweriyên kevin dijberî birûbawerî û ramanê ola Îslamî bûn, ji aliyê hêzên-çî çekdari çî çandeyî, vê ola nû ve wê bihatina gunehkar kirin. Her wekî Îsewîyan kirin. Zerzenga ronahîya li serê Apollon hilandin dan ser serê Îsa û ezizan, lê ji aliyê din ve şûnwarê (heykelê) wi şikandin. Li ser mîzgafta Dîdîma xaç rewêrtin lê ji aliyê dinê ve rewêrtiyên (yontu) xwedeyên malê, yê ku şikandin, yê ku ji bini rihotin.

Di welatê me de bi pirani di nav şêx, mela, axa, mirek û yên di bin kurmê wan de mayî de «bi gora bavê hev» sond xwarin heye. Mihemed pêxember sonda mekrûh didêra. Heta dara xurme ku rojek li pesarê li bini nîmêj kiribû, bo nebe ziyaret û mîsilmannê jê re bi çewtî secde ne bin hat birin. Sonda bi gora mîrîya bi temami di ola Îslamî de mekrûh e. Lê digel vi awayî hê ji di welatê me de bi gora şêxa, bi yê axa û mireka tê sond xwarin. Ji gelek xwendevanên me ve tê zanin ku; mirovati di pergala bapir-perestîyê derbas biye. Di wê pergale de, mirov bi serê bav û bapirê xwe, bi gora wan sond dixwar. Ev pergala berî Zerduştîyê ye. Lewra em dizanin ku Zerduştîyan ji ber pirozahiya axê, mîrîyê xwe venedîştin. Didan ber rawiran. Gan (ruh) da'mî bû, yê demdemî (mîwaqat) laş bû. Ji ber vi, laş ji aliyê teyr û tîrûdan ve bihata xwarin ji tîstek ne dibû. Disa di vê baweriyê de ax ewqas piroz bû ku veşartina mirî di axê di axê de gunehkari bû. Di vi demê de li deverên din mirî dihatin şewitandin. Digel Zerduştîyê ve ji ev bawerîya ji dema bapir-perestîyê heta îro hat. «Bi gora bavê te», «Bi gora Mirxan axa», «Bi gora Şêx Îsa» û h.w.d ev cur sond ji jiyana kevin tîn. Ji jiyana ku mirovan bawer dikirin ku bav û bapirên wan i mirî bi ganê (rîhê) xwe wan diparêzin ji xerabiyê.

Her wekî vi, bi serê hev sond xwarin ji, hêmaneki mitolojik e. Bi serê hev sond xwarin arizîyê bi mêra ye. Bi serê zilaman tê sond xwarin. Pirek çiqas mezin û navdar be ji bi serê wi nayê sond xwarin. Zilam, çî dibe bila bibe bi serê wi tê sond xwarin. Bi gumana min ev hêman ji dema destpêka pedersahiyê maye. Gêrçî hê ji kurm û kirasê pedersahiyê bi temami ji nav me ne hatiye malîstin, lê ev cur sond cih bi cih xurtayîya xwe wînda kirîye.

Ji vê nivîsarê pêşbira me, ne vejandina van awa an hêmanên mitolojik in. Ev kevneperestî ye, teqlid e. Lê bi berhev kirina hêma-

nên mitolojik derxûsa jiyana me i kevî de hin daneyên etnolojîk (gelzanîstî), sosyolojîk (civakzanîstî) tén bî dest xîstî. Disa ev daneyên mitolojîk dî warê pişeyê de dibî sedemê dewlemend bûyîna nûmayan (sembolan). Û bî vana zargotî (folklor) bêtir bî awakî xweş tê tégîhiştî û bîşaftî.

Hêmanên mitolojîk; dî jiyana rojê, dî strana, dî çirok û çirvanokan de, dî baweriyên ku jê re «îtîqadên batîl» tê gotî de veşarî ne. Divê em vana berev kî. Berev kî lê, bê xîrab kîrî bê guhartî, bê lê zêde kîrînyê kêmkîrî. Û derxî nav warê raberizî (minaqaşî) û lêkolînê.

Em jî bir ne kî ku ev jî perçeki jî çandeya me ya gelêri ye.

VER GIROTİŞ

GELİC

Eni,
Mezgé cin,
Pirik besta.
Lewtiyay gunidi.
Falaqa,
Elektrik,
Torbé qum.

Eni,
Xelasé zana
Derbakı amé
Felka ser.
Hérsé ma
Gani bi
Pirodayrsé derbandı.
Ma xesénay
İni,
Wa qay
Ver girotiş, ewrado.

Çibenokê Zazaki

Arêkerdôx: DEWIJ

- 47 — Pontila vaşi, vîstî kaşi. / Pantila vaşi eşti kaşi. / ERDİŞI(EYŞD).
48 — QUTİYA qefelnaya ya, rayiri sero vista ya. / TIRBI.
49 — Rewti pey banan dî kewti. / ÇURANIKI.
50 — Rewti (rowti) pey bani dî kewti. / RAYİR.
51 — Rêz rêz, hetani (heya) Tewrêz (2). / RAYİR, MIJLEWR (Mij-
loki).
52 — Roj nê firreno, şew firreno. / ŞEWŞEWIKI.
53 — Serra wext gudikan xwî dî kenno. / WERS.
54 — Sêni heya (heta) Amîni (3). / AŞMI.
55 — Sîyênî, mûyênî, darênî. / QOYSI-RESENE-BARGINI (DARLOQ-
LOQ-RESEN).
56 — Şan dî mı nehey sûri diy, nîmajî ez warîştî kî çînnî. / ESTA-
RE Y.
58 — Şew û roj bar wenaye wo. / ESTUNI.
59 — Tasa camî, pîrrê vami. / Tasa mı pîrr vomî ya. / ASMEN Ū
ESTAREY.
60 — Telpê da, hewşê da. / GŪTA SILLİ (TEPIKA SILLİ).
61 — Teptepîki, qurmiçîki. / GŪTA SILLİ.
62 — Tim û tim vinderte wo. / KEYE.
63 — Xalê mino çaç siya, bani sero reqesiya. / Kalo siya, bonî sero
reqesiya. / DŪY (DUMAN).
64 — Yew çî mı esto, ammani vindeno, zimîstani geyreno. / QEYSİ.
65 — Yew çî mı esto, binê ardî ra geyreno, herri fineno qayme,
çimê jey (yê) çînnî. / MUŞ.
66 — Yew çî mı esto, ey ra nêbo kê mîreno. / HEW.
67 — Yew çî mı esto, şono xwî ra pey nê hownêno (ewnêno). / Şew
û roj şono, xwî ra pey nê heênêno. / RO, AW.
68 — Yew çiy mı esto, çiyeki sey jey (yê) derg niyo. / RAYİR.

- 69 — Yew çiy mı esto, derg o, seya cé (yê) çinnika. / VENG.
No vera şino o ver, sersêwa cı çinya. / VENG.
- 70 — Yew çiy mı esto, ez dano erro nê şikêno, ez dano aw ro şikêno. / Kerre ra guneno nê şikiyêno, aw ro guneno şikiyêno. / Ko ra guneno arro nê mireno, guneno awk ro mireno. / QAKID.
- 71 — Yew çiy mı esto, ez kuweno nê kuweno nê barreno. / HER.
- 72 — Yew çiy mı esto, hêwt hebi cillan xwı ra dano. / PİYAZ (PİYONZ).
- 73 — Yew çiy mı esto, hendi kı derg o, şono nême y asmêni vıla beno. / DÛY (DUI).
- 74 — Yew çiy mı esto, hırı roji leyrekanê xwı vejeno, hırı roji dı verra dano. / ARÛŞ (ARWÊŞ).
- 75 — Yew çiy mı esto, lewe ro kuweno nê mireno, dekuweno aw mireno. / QAKID.
- 76 — Yew çiy mı esto, lewi y vero şono lurikneno. / MEQES.
- 77 — Yew çiy mı esto, nimaji şono şan dı yeno, ki yeno fekê yey (jey) akerde maneno. / SEWL.
- 78 — Yew çiy mı esto, şono, heya yere y geyreno, ome kıye fekê yê akerde moneno. / SEWL (SOL).
- 79 — Yew çiy mı esto, rêzil rêzil heta towre y simeri. / MLILOWR (MORCELA).
- 80 — Yew çiy mı esto, sêne ra tunci dano. / BORANI.
- 81 — Yew çiy mı esto, şew geyreno, roj nê vejêno teber. / LÛY (LUI).
- 82 — Yew çiy mı esto, şerri dı yew ray guda xwı dı kenno. / Yew çiy mı esto, hetani şan dı gında xwı dı kenno. / MEYBI-GÛŞ.
- 83 — Yew dapira mı esta, dere dı pina xwı ra dena. / DEWQI (TOWQI).
- 84 — Yew dapireka mı esta, billa sebeb (veng ra) nengan kê çine-na. / ZERENCI.
- 85 — Yew gome y mı esto, mı to ra besto, yew esturı sero yo. / PIRNIKI (ZINCI).
- 86 — Yew tasa neheyane spiyan ma berdı bani ser, nimaji ma şı kı çiyeki çino. / ESTARE Y.
- 87 — Zımıstani şono, wesarı yeno. / HEJHEJIKI.
- 88 — Çakité cı yaşıl o, ohka cı sûr a, gocagê cı siya yê. / ZEBES (HINDI).
- 89 — Çiyêkê mı esto, ardi bin ra şino, riyê cı merdumi ra sıpe wo. / SIRSİ.
- 90 — Çiyêkê mı esto, handê bolda bızan o, şew ra şino şan de yeno, handê ju kaşda pera ça gêno. / MOCLEY (MIJLOKI).
- 91 — Çiyêkê mı esto, şew ra yeno, şan de şino. / ROJ.
- 92 — Dara zınêra, goşare kınara. / BALCAN.

- 93 — Dı siyé, pé qarşuwa nexş kenê. / SIYÊ ADILKANI (KUÇLAN).
94 — Gındê sıya wo, gındê sıpi ya. / AŞMÎ (ASMI) (4).
-

- (2) TEWRÊZ : Yew şaristanê İnan i, Tebriz.
(3) AMINÎ : Yew dewa Piran i.
(4) Çibenokanê corênan ra;
3., 5., 16., 40. dormarê BEDLÎS (MUTKÎ) ra,
18., 31., 32., 33., 45., 69., 70., 88., 89., 90., 92., 93., 94. dormarê SÊW-
REG û hina vişi dormarê ÇÊRMÛGI ra arê biyê.
Çibenokê bini dormarê PİRAN û GÊL i ra arê biy. Arê kerdiş
dîmbazanê kî ma rê ardım kerdo. inan rê sipas. - Arêkerdox.

ESTENAKI

Pira Hewt Sera

Arêkerdax: DEWIJ

Cay bi, cay şi, hewt hebi keyneki biy. Şi yew siloy ser kay kerdni. Heme hewtin ra yewi tizi kerdı. Têdini va «Serbê bira y mı, mı nê kerda». A yewi va:

— Serbê golika çarı mı nêkerda.» A yewi tira va:

«— Qey ti nê vana serbê bira y mı, ti vana serbê golika çarı mı nê kerda?»

A keyneki şî keye, va:

«— Dayê, qey bira y mı estê?» Maya ja va:

«— E.» Va:

«—La kî estê, kura yê?»

«— Hewt bira y tu yi, şî pey hewt koyan û hewt royan, xebe-têné.

— Dayê ez şona jini hetî.

— Keyna mı, ez tu ri yew hero herrên vîraza, wenişî şu. Labrê tım vaji «Çû çû!», ti vaja «Hoyşş!» rijêno.

Keyneki weniştî şî. Şî, bêviri va «Hoyşş!», her rijîya, tepa ageyray. Hamey va:

— Dayê herê mı rijîya.

— Mı tu ra nê va, me vaji «hoyşş!»?

—B'oyni ez tu ri ena ray zi vîrazena hewna birîjiyo ez tu ri hîni nê vîrazena. Mitu ra nê va, vaji «çû çû!», hetana kî ti şêre berdê mexera ver. Key kî ti şîya berdê mexara ver, tani kutîki ha berê

mexera ver di, ay wextan vajî «hoysşî», wa herê tu vajo gurr birî-jiyo. Kutaki wa xurrida beri di şêri, ti vazdi zerre y mexera. Wa pey kutaki tu nigêri.

Keyneki ayawa kerd û şiy, yew zerre di çini bi. Keyneki karê birayandê xwi pêro kerd, va:

— Estuni abî, ez yena tu zerre! Estuni abî, a şiy zerre, bira y ja ki şandî hamey keye, va:

— Yarebi ino çî gure wo, ino kar û gure y ma, kami kerdo? Dî hirê rojî ayawa kerd, yew şew bira y şeniki va:

— Ez gani gışta xwi bişeqna, solî deka veyni ino çiyî çikare wo êkî yeno ma rê kar keno û xwi ma nê nawneno. Bira y şeniki gışta xwi şeqnay, sol dekerdî, pawit. Gışta jey dejena, veşena, hewnê jey nino. Nême y şewî diy kî estuni miyan ra yew çî vejiya. Ewniya kî yew keynek a. Şî va:

— Hurmê, ti çî ya, çî kara ya?

— Ez waya şîma ya. Hal û hewal ma şiy yew silo y sero ronışti, inawa inawa ma inca resay. Ay vatan hemîni dey ri vana. A wu bira y xwi hîni pê şa biy. Birayanê ja va:

— Ma yew şîret tu kenê. Ewta yew cawo kî çep kuweno, ne der o ne cîran o. Adirê xwi çîrray hewna mekî.

Biray keyneki xwi ri şonî karê xwi, keyfê jîni weş o, vanê wa ma hîni karê ma kena, çî ma bedernena. Yew pîsinga jîni zî esta. Yew rojo tîncin keyneki kî şî banî sero ronışti, pîsinga xwi ra va:

— Şu veyni adirê ma esto? Pîsingî şî adir aşana, mîza xwi dekerdî, yew mura zengî devîstî welî miyan, ageyray va:

— E, adirê ma esto.

— Zûri mekî!

— Tî bawer nêkena lujîni ra b'oyîni, b'ow bereqêno. Keyneki lujîni ro hewney kî mura ha bereqêna, va qey raştiko adir o. Bî êre, keyneki şî, 'enê çî birayandê xwi ser nana, şî kî adir çînniyo, pîsingî a xapênaya. Çeqmaq çînno, cîranê jîni zî çînnî, ê tena yî. Şî banî ser hewney, va veyni kura dûy yeno. Hewney kî pey hewt koyan dî yew duy yeno, warîştî, vazday heyânî weyra. Şî kî yew pîra hewt hebi serey ja yî. Hewt keyney pîri estê. Wir keyna ja yew sere y ja çokdê xîw nawo, eşpîjan geyrenî, eşpîceka kenî. Keynânê ja va:

— Oo keyneka rîndî, ti çî geyrena? Maya ma tu veyna, tu pîrçî ra wena. Tî çî hameya, gure y tu çî yo?

— Ez hameya tikê adir. A yew way werîştî tikê adir, yew şane, yew qalîba sabunî, yew îro da bere, va:

— Lezî şu, heta maya ma nê werîştî. Maya ma kî hamey, tu resay îni sabunê xwi finî; wa celq û cellaw bestîyo, wa tu nê resso.

Hewna tu ina kerd ki tu resena şane y xwi finî; dar û ber bestêno hewa y ay şani garr yeno. Owra şelte y ja pa maneni owra pa maneni. Ti gellek ca xellesnena. Hewna tu ina kerdki nuzdi kena, a qahba iroydê xwi finî, wa ca y pêro sermitikîn bi, wa owra bisurrikyo, owra bikuwo, ti hini keye resena.

Keyneki 'eyni aya hewa kenâ, piri ja dûma ki şona, keyneki zav tersena. Peyni xwi keye resnena. Şonâ zerre y keyi, berê xwi, xwi ro padena, pira hewt sera yena berdê ja ver, vana:

— Tizi kena, ber şiknena, gîştâ şadı milosnena!

— Eman, hewar! qey çî qowmiya wo, nêmi xeyr o ki ez hameya mi tikê adir berdo! Ez ber xwi ro nê akena, ti yena mi wena.

— Ino ber di yew şeqal esto, gîştâ xwi tiro veji, ez gîştâ tu milosnena.

«— Neey, ti gîştâ mi dîrra kena.» Hêviya keyneki biriyay ki piri nêşona, keyneki gîştâ xwi veti piri milosnay, şî. Keyneki roj bi roj tîmo şatîyay. Birayanê ja va:

— Waya ma, qey ti îndî şa'tiyêna, ti nêweş a?

«— Ney.» Bira y şemki va: «Ez eyro keye di vindena.» Tirkemanê xwi gurot, şî axur. Wa jey nê zana bira y ja keye de. Bî êre. Diy ki pira hewt sera hamey beri ver û va:

— Tizi kena, ber şiknena, gîştâ şadı milosnena!

Lajeki axur ra tirkemanê xwi pa na, a tê ser di qelebiyay. Piri lajeki ra va:

«— Tu gi y mi werd, yewna mi ra mi!» Lajeki zanayni ki sew yewna pano, piri gani bena. Ey va:

«— Darba ma Mehmedan yew darb a!» Piri rep bi y, merdî. Lajeki va:

«— Waya mi, ino çî gure wo?» Keyneki peyni ra heya verni abî aşan deyri va: Hal û hewal inawa, Semedê adiri ra. Bira y ja warîştî şiy, heme çiyê a piri û keyney ja guroti, ardi. Herkesini yew keyna mare kerdî. Keyne y piri tîmo a keyneki ra qahriyay. Birayanê keyneki va: «Ina waya ma gani kareki nêko.» Birayanê keyneki zanayni ki ay cenêki tira qahriyêni. Tasa ja, firaqê ja, kuze y ja ciya bi. Yew roj keyneki keye di nêbi, şî çay ra hamey ki teyşaney ver merda. Ay cenêkan tasika awa ja nîmîta. A va:

«— Ez teyştî merda, tasika mi kure ya?» İni pê fek ra va:

— Ma nêzani tasiki-masiki kura ya. De hima kuzi bigiri, xwi ser di ki. Keyneki bê hemdê xwi, kuzi xwi gurot, xwi ser di kerd. Keyneki çi zanayni ki cenêkan yew leyrekê mari dekerdo miyanê kuzi. Keyneki va:

— Ayy! Yew çi şî qırrika mı! İni va:

— De çi yo inka, qay yew viya lay a.»

Roj bi roj Keyneki nan û awki werdi, ay mar pizze y ja di xışin bi. Ay cenêkan mêrdandê xwi ra va:

— 'Eyb o, ina waya şîma cay yew gurewo nebaş kerdo. Yew hewa biki bere, nêki şîma şermezar benê.

Bira y ja hamey pêser, pê mişewrey va qey raştê yew hewa kerdo. Ay va «ti bikişî», ay va «ti bikişî»; destanê jini nê gurotini ki waya xwi bikişî. Bira y şeniki va:

— Bidi ez ja bena yew ko ra kişena.» Birawo şenik estorda xwi wenişt, wa xwi vîstî peydê xwi, guroti şî. Şî, şî yew kodê xirr û xali ver di vîndert vîndert dexeriya û va: «Ez bawer nê bena ki waya mi çi kerdo.» Way zi hêzana sekenê bere, va:

— Bira y mi, ma şoni kura?

— Wa mi ti nêweş a, ma şoni hela veyni cay nişeni derdê tu darê ki.

Şî, şî, şî yew koyo xirr û xali. Biray va:

— Waya mi bê ma tikê roşî, ma beteley.» Yew seya bonik di ronîştê. Biray ja luli cenay, wa jey sere y xwi çokdê jey ser na. Pizze y jey warda xwi veşsa. Dey ri yeqin bestiya ki wa jey çiyeki nê kerdo. Way, çokdê jey sero xwi di şiy. Ey, estiyê kurtikê xwi dîrra kerd, bindê sere y warda xwi na, luliya xwi pîrr meysi kerdî, serbê ja ra leqnay. Meyesan va gim gim... Keyneki va qey bira y mi luli ceneno. Bira, wenişt estorda xwi wenişt, şî. Çimê jey bar nê bi ki ja bikişo. Keyneki xwi aqılıyay, eki çewwek çinno, koyo xirru» xali yo. Va:

— İnh bira y mi, bira y mi, mela ti şeri berdê mexera ver, mela telûy mari nînga tu ra şero. Ti bigeyri nêgeyri hekimê tu çinni bo, hekimîna tu ez bî!

Keyneki teşaney ver merda. Estiyê kurtikê xwîno luliya xwi guroti şî' Virda wêda şî... raştê yew eyni hamey. Awka xwi werdi. Yew dehlêri eyni hetî bi, şiy a dehlêri ser. Ay hing di yew espar

cay ra vejiya. Estori şiy ki aw boro, ina kerd ki yew sey huniya aw miyan di, tepa ageyray. Mêrdeki kerd nê kerd estori nêşi aw ser. Mêrdek dormare y xwi hewniya ki çi çinno. Dima nişka xwi ra cor hewniya ki yew keyneki ha dari sero ya. Va:

← Ya hurmi! Tî çi ya, çi kara ya? Bê war. Keyneki vengê xwi nê kerd. Ey va:

← Bê war, şewqê tu ver estora mi aw nê wena. Tî ino koyo xirr û xali ra çi geyrena?

← Mersila mi derg a, ez nişna tu ri vaja.

← Tî gani mi ri vaja! Keyneki heme çi dey ri va. Ey va:

← Sewki ez tu weş ka, tî mi gêna?

← La ez sekena, ez mejbur a, ez helaley sero tu gêna. Mêrdeki keyneki vîsti pey xwi, berdi keye. Yew bîzi sere birnay. goştê ja kerd hewa y solâ mergi. Ow sûr kerd, da keyneki va:

← Tî gani boraj! Keyneki werd va. «beso!» Mêrdeki va:

← Tî bê hemdê xwi berî! Çendeki şina werd. Ey çilka aw nê-day bere. Wextra wext teyšan verday. Dima, yew teşt pîrr aw kerd, miyanê keyi di rona, yew resene vist pirdan, ningê ja vîsti ay resene. Semedo ki mar têyšan biyo-ne heneka wext ra wext bê aw mendo-xwi têwo da. Mêrdeki va:

← Kaynê, fekê xwi akî! Cenêki fekê xwi akerd, mari xwi verra da acêr, hame teber, kewt teştî miyan, teşt bi pîrr. Cenêki weş û war bi. Mêrdeki cenêki guroti. Dey ri di hebi leyri biy. Serri beyntar kewti, leyre ja hini pil biy. Yew roj leyrandê xwi ra va:

← Gami şêrê nê silo y ser. Oay yewer ay cayana vêret, vaji maya ma hekim a.

Gedey şî siloy sero kay kenê, eki di hebi mêrdiman yew mêrdek heri wenawo ha yenê. Wirdi gedey şiy verniya jini, va:

← Xalo, şîma şoni kura? Mêrdekan va:

← Yew çiy nînga ini bira y ma ra şîyo, ma nê zani çi yo, ma rewna jey çarnenê ma nê zanê ma jey beri kura. Lajekan va:

← Maya ma hekim a. Şonê key jini. Cenêki dey ri tellu y jini vejena, aya jini şirasnena, ê cenekî nê şirasneni. Senê ki tellu y vejena, nînga jey honik bena. Vani:

← Ino çîndî serri yo ma ini bira y xwi çarneni, ma nê zanê se biyo nînga jey, çi nîngda jey ra şîyo. A vana:

— B'ewri telu yamanî gey:

Ay birawo şeniko ki telu nînga jey ra vejîya, darmare y xwi hewnêno ina keno ki yew estiyê kurtiki û yew luli hiniki owra pê ser di leqayey. Tira hewnêno, çimê jey pîr hesri beni. Cenêki vana:

← Qey tî bermeni, nînga tu zav dejay? O veri vano:

— Çi çînan!

— La nika çî esto, qay çî esto. Tî gani miri vaji.

— Yew waya ma biy, ma berdi yew ca di verday ow innu esti kurtiki wu ina luli aynan maneni, coka zerra mi ziz bi.

— La zani aya ez biya.

— Senê tî biya?

— Ez û tu bi.

Hini owra newe ra pê şa benê. Vanê:

← Tî gani bêra key ma. Waya xwi gêni şoni, ay hame hewt wayan kişenê, vanê:

← Şima billa sebeb negew bê girane waya ma inil kerd.

Mî ra zûri, Huma y ra raştî. Estaneka estemberî, şiy bi dewlê koterî. Ma 'elbê esiri viraştî, ma şiy Dewlî (1) Kutikan kerd wil-wîl. Tu gîştî xwî ta vîstî, mî zî şîpatî pa vîstî. Gîştî tu hinika maxan ra.

— Na estanekî yew dewda Piran (Diyarbakır)î ra arê biya. —

---

(1) DEWİLİ: Yew dewa Piran î ya.

ZARGOTIN

DU DİLOK

Wexta Mehirê

De lêlê wexta mehirê
Bışının pey melê Cızirê
Bla bîd fetwa mehirê

Mehira mala Hebeş e
Kevani hûr hûr dimeşe
Heske lî mehirê xisti
Derkete kurme ser-reş e.

De lêlê wexta mehirê
Bışının pey melê Cızirê
Bla bîd fetwa mehirê.

Mehira mala Emer e
Kevani kışyayî ber e
Heskê lî mehirê xisti
Derkete kurme ser-zer e

De lêlê wexta mehirê
Bışının pey melê Cızirê
Bla bîd fetwa mehirê

Xanê Beyazê

Xanê Beyazê lê
Gulê, gulyazê lê
De cika deyne b'rebenê (1)
(ez û tu razên lê)

Malê me danine
Lî geliki teng e
Hespa girêdin
Lî merwendi reng e
Zava jî me d'xwaze
Topîk heftreng e
Bûka me derxî
Lî me dereng e

..... (1)

Malê me danine
Lî geliki kûr e
Hespa girêdin
Lî merwendi hûr e
Zava jî me d'xwaze
Topîk ferfûr e
Bûka me derxî
Rêka me dûr e.

..... (1)

FERHENGOK

KURDÎ Û TIRKÎ

Kurmanci-Tırki

— A —

afirandin	
(biafirine)	: yaratmak
an	: ya
ah ji	: ya da, yahut
ango	: yani
armanc	: ülkü, gaye
awarte	: ayrık, istisna
azi	: açık, orta
(lı aziyê man)	: açıkta, ortada kalmak
azin	: yöntem, metod
azlû	: deşifre
azlû bûn	: deşifre olmak
azlû kîrîn	: deşifre etmek
(hatin azlû kîrîn)	: deşifre edilmek
azmûn	: sınav, imtihan

— B —

Bandêr	: egemen, hü- kûmran.

bandêrî	: egemenlik
bapir-peresti	: ataya tapıcılık
bapir-perestî	: ataya tapmak
bazara-reş	: karaborsa
bedew-sedem	: bir olgu veya o- layı asıl nede- ninden değişik, güzel veya mo- daya uygun bir nedene bağlama

bend	: engel, mani
berbaz	: astsubay
bermaye	: kalın, kalıntı
bêna	: ebedi, sonsuz
bêweç	: kısır, kıraç
bijîn (bîbije)	: canı çekmek, iş- tiyak duymak

bîşaftîn	
(bîbîşêfe)	: çözmek, halet- mek

bivênevê	: zorunluluk, zo- runlu olarak, is- ter istemez

bîwêj	: deyim, terim

gengazi : imkân, olanak
gerandin (biğerine) : yönetmek, tedvir etmek, çevirmek
gerandına
awarte : sıkıyönetim
gerinende : müdür
gerû : odak, merkez
gıram : saygı, hürmet
giring : önemli, mühim
giringahi : önem, ehemmiyet
guneh : günah, suç
gunehkar : günahkâr, suçlu
gunehkar
kırin : suçlamak

— H —

hejıyan : deprem, zelzele
hevedudan : bileşik, mürekkep
hevmane : eşanlamlı
hevoksazi : cümle bilgisi, cümle kurgu bilgisi
hewısandın (bihewısine) : öğretmek
hewısın (bihewıse) : öğrenmek
heyber : varlık
heyman : çağ
hêman : öge, eleman
hêvotın (bihêvoje) : yönetmek, sevk ve idare etmek
hındav : yön, istikamet
hıngaftın (bihıgêfe) : çarpmak, isabet etmek
himber : esas, asıl

hoy : koşul, şart
hoyandın (bihoyine) : koşullandırmak

— I —

isewi : Hıristiyan dinine mensup
isewiti : Hıristiyanlık

— J —

jakaw : vahşi, yırtıcı
jêmaye : miras, kalıt
jêza : orijin. köken

— K —

kevneperest : gerici
kırdayeti : hükümet
kur (k kalın) : azgın, azmış, azıtılmış
kuri : canavar
kuriti : azgınlık, canavarlık z z
kurm : 1. kurt, 2. huy, mizaç

— L —

lêkolin : inceleme, araştırma
lej : savaş, savaşım, kavga
lıbati : etken, aktif
lıxugır : müteahhit
lıxugiri : taahhüt, yüklenme

— M —

makeqanûn : anayasa

biyani : yabancı kimse
bızav : hareket, devinim
büyer : olgu

— C —

cılşo : çamaşır makinesi
cıvak : toplum
cıvaki : toplumsal
cıvakzanısti : sosyoloji, top-
lumbilim
cıvakzanıstyar: sosyolog, top-
lumbilimci
ciwari : yerli
cur : çeşit...

— C —

çandeya : ulusal kültür
neteweyi : ulusal kültür
çap : basım, tab
çap kırın : basmak, tab et-
mek
çapxane : basımevi, mat-
baa
çavdêr : izleyen, nezaret
eden
çavdêri : izleme, gözleme,
bakma
çin : sınıf

— D —

dabêş : hisse, bölüm
dabêşa deyni : taksit, borç tak-
sidi
damezrandın : kurmak
dane : veri
danêr : gözlemci
danêri : gözlem

daraz : hüküm, yargı
dem : zaman
demdemi : geçici, muvak-
kat

dewran : dönem
dêran (bidêre): görmek, görüş
bildirme, yorum
yapma anlamın-
da görmek

dırav/drav : para
dıravin : parasal, paraya
değgin

dıviyahî : ihtiyaç, gereksi-
nim

Didyma : Didim. Söke, Mi-
las arasında ta-
rihi tapınak

dirok : tarih
dıroka vijeyi : edebiyat tarihi

— E —

erini : olumlu, müsbet

— F —

ferma : resmî

— G —

gan : ruh, tın
gani : tinsel, manevi
gehinek : evre
gel : halk
gelemper : genel, umumi
gelêr : halka değgin
gelh : nüfus
gelhayl : nüfusa değgin
gels : müşkül, sorun
gelzanısti : etnoloji
gelzanıstyar : etnolog
gengaz : mümkün

mandi : gelecek, âti
 mêtîngeh : sômürge
 mêtîngehkar : sômürgeci
 mêtîngehkari : sômürgecilik
 mêtînkâr : sômürücü
 mêtînkari : sômürücülük
 miyar : konu, mevzu

— N —

nauxwe : öz
 netewe : ulus, millet
 neteweyî : ulusal, milli
 neyini : olumsuz, menfi
 nima : sembol, timsal
 nîmândîn (bînimîne) : temsil etmek
 nîminênde : temsilci

— O —

ol : din, mezhep
 oli : dinsel
 olperest : mutaasîp
 olperwer : dindâr

— P —

parastîn (bîparêze) : korumak
 parkit : sonek, sondaki takî
 pele : ülke
 pejîrandîn : kabul etmek.
 (almak, görüşmek anlamında değil)
 pergal : düzen, nizam
 pesar : kır, çöl
 peyîtândîn : tesbit etmek, saptamak

pékhati : becerikli
 pêñûs : kalem
 pêrgîn kîrîn : karşılamak, kabul etmek
 pêrkît : önek, ön takî
 pêşbir : erek, maksat, hedef
 pêvajo : süreç
 pewîst : zaruri, farz, elzem
 pingar : birikim, doluşum
 pirejmar : çoğul
 pirejmari : çoğulluk
 pîrxwedeyî : çok tanrıcılık
 pîrozâhi : kutsallık, kudsiyet

— R —

raberzîn (raberîze) : tartışma, münakaşa etmek
 rahîrdû : geçmiş, mazi
 raçândîn (raçîne) : türetmek
 rapêçan : kuşanma
 rapêçândîn (rapêçîne) : bir kimseyi kuşandırmak (giyim, teçhizat anlamında)
 rapêçândî : kuşanmış
 rastîkên : gerçek, hakîki
 rastîkêni : gerçeklik, hakikat
 rastîkênwer : gerçekçi
 rastîkênwerî : gerçekçilik
 rawîr : yabancı hayvan, yabancı av hayvanı
 rewêrte : yontu

— T —

rewş	:	
(birewêre)	:	yontmak
rewêrtın	:	1. sūs, 2. durum, hal
rewşenbir	:	aydın
rêzdar	:	kurallı
rêzman	:	kurallılık gramer, dilbilgisi
rik	:	inat
rıko	:	inatçı
rikoyı	:	inatçılık
Rom	:	Roma
romi	:	geçmiş Roma ya izafeten Anadolı'ya egemen olmuş her kavim veya ulusa verilen genel ad. Güvenilmez, kalles, zalim anlamını da taşır.

— S —

barkêr	:	buzdolabı, soğutucu
sedem	:	neden, sebep
serbaz	:	subay
sêr	:	1. gelenek, 2. piyasa

— Ş —

şafır	:	step, bozkır, çorak arazi
şalûsî	:	yaltaklanma,
şareder	:	sürgün
şarederi bûn	:	sürgün olmak
şarederi kırın	:	sürgün etmek
şêl	:	tavır, davranış, görünüm
şunwar	:	heykel

ta rêstevani	:	iplikçilik, eğirmecilik
teba	:	hayvan
tebatı	:	edilgen, pasif
tendûrek	:	volkanik
teva	:	şey, nesne
tevkar	:	işdeş, ortak
tevnvani	:	dokumacılık
têkoşer	:	savaşmıcı, mücadeleci
têkoşın	:	savaşım, mücadele
têvel	:	farklı
têveli	:	fark, farklılık
têvexwarî	:	içerik
tîmtêl / tîmtîl	:	kıkk kıyafet
tol	:	1. çapkın kadın, 2. intikam

— V —

vexwendî	:	davetli
vexwendın	:	
(vexwine)	:	davet etmek
vexwendiname:	:	davetiye

— W —

weşandı n	:	
(biweşîne)	:	yayınlamak
weşane	:	yayın
weşinengeh	:	yayınevi
weşinengêr	:	yayımcı, editör

— Y —

yaxurî	:	rastgele, tesadüfî
yekejmar	:	tekil
yekejmari	:	tekillik
yekxwedeyî	:	tek tanrıçılık

— X —

xetere	: tehlike
xewari	: uyusukluk, miskinlik
xeyber	: cin, geri, melek ve kötü ruhlar türünde varlığına inanılan gizemli güç
xwede	: tanrı, ilâhî

xweger	: özerk, otonom
xweza	: doğa, tabiat

— Z —

zanısti	: bilim, bilimsel
zanıstyar	: bilgin, âlim
zanıstyari	: bilgece, âlimâne
zerzeng	: taç
zerzenga	
ronahi	: hâfe
zil	: filiz

ZAZAKİ - TIRKİ

— A —

a	: o (dişi için)
abiasan	: öylece, ve benzeri
aboriki	: ekonomik, ekonomiyeye özgü
acêr (cêr)	: aşağı
adılkan (adırca, tîfê)	
adiri)	: ateş yakılan ocak
adîr û şewat	: şiddetli ateş, aşırılığın ağrı
aho (awo)	: deniz
ameyını (ameyiş,	
(homeyiş)	: gelmek
ameyiş fahm	
biyayiş	: anlaşılmak
anci (unci)	: yine, buna rağmen
apey verdayiş (tepya	
verdayım)	: geri bırakmak
ardış rayırı	
ser	: yola getirmek, yolun üzerine getirmek
ari (ara, aradin)	: 1) kahvaltı, 2)

	aç karınla
asaney	: kolaylık
asın	: demir
aşanayiş	: eşelemek
aşmı (asmı, haşme)	: ay
aver berdiş (raver	
berdenı)	: ilerletmek
aw (o, u, ay, ayo, we / yê, ey, ayê, jey, cı, dê, di)	: o (erkek için)
aw	: su
ayawa (awa, ayhewa)	: öyle, o şekilde

— B —

bab	: kabile, aşiret
balcan	: patlıcan
ban (bon)	: ev, dam
bariçek	: incecik, zarif
baş	: iyi
bawer biyayiş	: inanmak, ikna olmak
belê	: evet
bende dı	
biyayiş	: kollamak, izleyip beklemek
ber (keyber)	: kapı

berdiş	
(barcış)	: götürmek
berc (oider)	: ona
bernavê kesi	: şahıs zamiri
berz biyayış	: yükselmek
beşn	: insanın boyu
beteliyayış	: yorulmak
beyntar	
kewtiş (kewtiş	
b.)	: 1) araya düş-
	mek, 2) araya
	girmek
békar	: işsiz
béviri	: unutkanlıkla, u-
	nutarak
bin (bine)	: alt
bindest	: ezilen, e) altın-
	dakı, egemenlik
	altındaki
biney (tiké,	
tay)	: az; biraz
bırew (buru)	: kaş
bızék (bijêk)	: oğlak
bızı	: keçi
bişığı (bêrsığı,	
dergüşı)	: beşik
boçı	: kuyruk
bra (bıra)	: 1) kardeş, 2)
	hiç, bile
búyin	: 1) kokan, koku-
	lu, 2) pis, kötü

— Ç —

ca ca	: yer yer, bazı
	yerlerde
cadı	: 1) yerinde, 2) a-
	nında
ca gırewtiş	: yerleşmek, yer
	almak
cal	: acı (badem acı-
	sı)

cay bı, cay şı	: bir varmış, bir
	yokmuş anla-
	mında masalla-
	rın başında söy-
	lenen bir söz.
celq û cellaw	: karın yağmasıy-
	la oluşan civık-
	lık ve çamur
cenayış	: 1) çalmak (ne-
	fesli çalgı için),
	2) işlemek (pa-
	muk v.s. için),
	kıvam vermek
	(yoğurt v.s. için)
cenéki	
(cenike)	: kadın, kadınca-
	ğız
citêr	: çiftçi
ciwan	: genç
ciwanik	
(coniki)	: iyi -veya güzel-
	bayan
cif	: neres
core (caran,	
caro)	: hiç, hiçbir za-
	man
corên	: üstteki, yukarı-
	daki

— Ç —

çandeyi	: kültürel, kültü-
	re ilişkin
çanqılıyayış	
(çonqılıyayış)	: aradan dolan-
	mak, eğrilmek
çap kerdış	: basmak
çar	: 1) alını akıtma
	hayvan, hayvan
	alınıdaki beyaz-
	lık veya alını
	böyle olan hay-

van, 2) tanınan, belli
 çarnayını (açarnayış) : çevirmek
 çend' (çınd) : 1) kaç?, 2) bir-kaç
 çep kewtiş : sapa olmak, ters düşmek, sola düşmek
 çewt bıyayış : eğrilmek, eğri olmak
 çewwek : hiç kimse
 çije (çızık) : meme
 çılay (çıley) :
 kerdiş : çıraya döndürmek (perişan etmek, sarartıp soldurtmak)
 çılkı : damla
 çım : göz
 çım bar nê bıyayış (bar nê bıyeyişê çımı) : tahammül etmemek, istememek
 çıme : 1) bölüm (ev için), 2) göze (kaynak), 3) etki alanı
 çımka (çınki) : çünkü
 çımzeng : mavi gözlü, yeşil gözlü
 çıqas : 1) ne kadar?, 2) her ne kadar
 çiri (çirê, çıra) : neden?, ne için?
 çıtera (çütera, sekeni) : nasılsın?
 çok : diz
 çok dayış : diz çökmek
 çokdê xwi ser

nayış : dizinin üzerine koymak
 çoxo : çeket
 çu çul : eşek için seslenişte kullanılır.
 çuko (çıçı, sa) : ne?
 çungırrıyayış : büzülmek (soğuk veya sinirsel zaafiyetten ötürü)

— D —

da (a, ya, ja, yay, aya
 daya) : o (dişi için)
 dar-ı : ağaç, tahta v.s.
 darû : ilâç
 dayış şınasna-
 yış (şınasnayış
 dayış) : tanıtmak
 de : bel (hadi bel gibi)
 defena (fına, hewna) : yine
 Dehak : Kürt mitolojisinde zulmü ile tanınan ve kişisel çıkarları için halka kıyan bir padişah
 dehlî (dehlêrî) : kavak ağacı
 dekerdiş : doldurmak
 dema bori (demewo viyarte) : geçmiş zaman
 dema niho (demewo nka-yın) : şimdiki zaman
 dema pêşeroj (dema mandi) : gelecek zaman
 derg : uzun
 der û ciran : konu komşu

dest akerde : 1) eli açık (ö-
mert), 2) eli a-
çık (dülenci), 3)
elleri açık dur-
runda

dest ser nayig
(dest nayig
ser) : 1) el koymak,
2) elini üzerine
koymak

dew-i : köy

dewij : köyü

dexeriyayig : üzgüncü düşün-
mek, üzüntülü
olarak dalmak

dey ri : ona (erkek için)

dilla : iki kar

dım-a : arkasında, sağ,
ra

dından (dildo): diğ

...dı pēci

tadayig : (birisini) aşırı
derecede özmek,
sılmak

dırra kerdeş : kesmek, kopar-
mak

dine (inan,

yiné, iné, ayna,

ayno, yini, jini,

cini) : onlar

doman (geçe,

qij, tüt) : çocuk

donım (dolım): kere, kez

— E —

e (eye, ya, d) : evet

ehendi (indi,

hundi) : bu kadar, burça

'elbi ('elbiki) : tahtadan yapı-
lan bir peşit ke-
ve.

engur : (han-

gür, mağür) : pütün

erd (ard) : yer

ereguyayig : terlemek

erey (barey) : geç

erjayig : değmek (değer-
li olmak)

esiri : un ile yağ ve
pekmez -yahut
şeker-den yapı-
lan bir tatlı

esnayını

(eqnayıg) : duymak, dinle-
mek

estaneka

estember : masalların biti-
minde söylenen
bir- tekerleme
sözü

estere

(sterrid) : yıldız

este (astik) : kemik

espicek (asp-

icak) kerdig : hisanda buluna-
bilecek bitleri
bulup öldürme
işi.

eqkij-i : kuru üzüm

egpi (aspic) : bit

ewire (naha,

eman) : şey nesne

ewroyin

(eyroyun) : bugünkü, bu-
günlük

ewta (ita,

tıya) : bura, burası,
burda

ey... : ...nın

eyb (eyv) : ayıp

eym (yem) : çeşme

eyro (ewro) : bugün

— F —

fek ra vetiş	: ağızdan çıkar- mak, ağızdan çı- karmak
ferma	: resmi
ferman	: emir
tetelnayımı (geyrayını)	: gezmek
fetelnayış (tetelnayını, çarnayış)	: 1) gezdirmek, 2) kovalamak
finayış (eyştış)	: atmak

— G —

ganiês (camus)	: manda
gan (czan)	: can
gede	: çocuk
gellek	: hayli, çok, epey
geinarrın	: kirlî
gengaz	: mümkün
germ (gherm)	: sıcak
gewz	: renk, beniz
gewz kewte	: benzi soluk
geyrayış	: gezmek, aramak
gidi	: aman, behey!
gınyayını war ('erro guna- yış)	: yere düşmek
gıram	: saygı
gırewtış (gure- tenı, gırotış)	: almak
gırr	: 1) sık (seyrek olmayan), 2) «gırr» diye ses çıkarmak
gırs (gırd, gırz)	: büyük

gışta şadı	: işaret parmağı
gıştı (engıştı)	: parmak
gıyın	: boklu
giyriyayış (giyreyiş)	: 1) yakalanmak, tutulmak, 2) tu- kanmak
golige (her)	: eşek
gonarı	: «gözünü sevdi- ğim» veya «dini- ne yandığım» anlamında

gonâ gonaşır	: kana bulanmış- lık, kana bat- mışlık
guke (goluki)	: buzacağı
gurewo nebaş	: kötü iş (cinsel ilişki-kastedilir)
gurr	: «gurr» diye ses çıkarmak

— H —

ha	: 1) işte, 2) efen- dim, buyur
hadre (hedre, hazır)	: hazır
hagosı (xeta- cıtı)	: çift izi
hak (hoik)	: yumurta, erkek yumurtalığı
hal û hewal	: durum, ahval
heb (hev)	: 1) tahıl, 2) tane, tek, 3) azıcık
hedernayış (hadırnayış)	: hazırlamak
helaley sero	: meşru, helâî bi- çimde
henek (yari)	: şaka
her	: 1) her, hep, 2) eşek

heremıyayış : bozulmak
 herme (hingile, çengile) r kol
 herrên (herrin) : topraktan, topraklı
 herve (rew, lez) : çabuk
 heşana (heyani) : ...ceye kadar, 2) öyle ki, o kadar ki
 hevok : cümle
 hew-ı : kez, defa
 heway : gibi, şeklinde
 hewn : uyku, rüya
 hewna kerdış : 1) söndürmek, 2) uyutmak, 3) tekrar -bir şey- yapmak
 hewnıyayış (wınıyayış, ownıyayış, howneyiş) : dakmak
 hewt (howt) : yedi
 hewtin : yedinci, yedisi
 heyta : hem de, üstelik, daha da
 hévi bıryayış (bıryayışe hévi) : ümidin kesilmesi
 hıma : 1) hemen, 2) daha, henüz
 hindi : karpuz
 hing (ning, ling) : ayak, bacak
 hını (ena, wını) : böyle
 hıwayiş (wıye- yış, huyayın) : gülmek

hir : bözkür, verimsiz ve kireç arazi
 hirê : üç
 hirını : üçüncü, üçü
 honde (hındı, hendo, handê) : kadar
 honık (hûnik) : serin
 hoyş! : eşeğe seslenirken kullanılan bir sözcük
 hurmı : (tanınmayan) kadın
 huye (wıye, huyı) : kürek

— | —

ınawa : böyle, bu şekilde
 inca : bura, burda
 ındı : bu kadar, bunca
 ingışt (engışt, gışt) : parmak
 ını : bu, bunu, bunlar
 innu (enu, mo) : bu (erkek için)
 inna (ena, ina) : bu (dişi için)
 ıstor (estor) : at
 ıstri (estri, qoç) : boynuz

— | —

incılneyiş : ezmek, suyunu çıkarırcasına dövmek
 incıraq : mahvoluş, çok kötü durum
 ini : onlar, onları

ığ (hiro) : bir bitki olup
hekimlikte de
kullanılır.

— J —

ja (da, ya,
ada) : o (dişi için)
jan : dert, ağrı, sızı
je (ey, yey,
ey, yê) : o, onun
jini (yini, ini,
dine) : onlar, onların
juvin (yewbi-
nan, juvin) : birbirini

— K —

kanci (kam,
kamik, kacin) : kim, hangisi?
kander : hangisi?
karker : işçi, çalışan
kate : kemik
Kawa : Kürt mitolojisin-
de, Zalim De-
hak'a karşı kit-
le direnişinin
öncülüğünü yap-
tığı belirtilen
demirçi
keçele
(keçelini) : kellik
kelepur : parsa, başkasın-
dan koparılan
eşya
keko brao : asil anlamı, «a-
ğabey kardeşe
olmakla birlikte,
«aman yarabbi,
vay» anlamında
kullanılan bir
deyim

kenayış (kên-
dış, kinayını) : kazmak, kazı-
mak, kaşımak.

kerğı (kerghi) : tavuk
key : ne zaman?, ta-
ki

keyber (ber,
çêber) : kapı
keye : ev
keyki : ...nce, olunca
keyneki
(çeneke) : kız

kél (keye,
kıye) : ev
kez (kej) : sarışın

kınar dayış
(dayış k.) : bir kenara koy-
ma, kenara it-
mek

Kirdasi : kurmanc, Kur-
manc lehçesi.

Kirdki : Zaza (Dimili)
lehçesi, Kürtçe

ki (ik, zi, jî) : de

ko : dağ

koti (kura, ça,
kanca) : nere, nerede?

kozık : bir çeşit mevzi,
siper veya pusu

krêveş (lui) : tilki

kuffıkıyayo : kulanmış olan

kul : dert, yara

kurtak : bir çeşit yerel
gocuk veya ce-
ket

kutık : köpek

kuze : 1) teati, 2) san-
sar

— L —

la : 1) inlik, sicim,

laku	: 2) çay, derecik	mey (miye,	
lejs	: peki, ya, eğer	mêşna)	:
lep	: çatallı bölümler-	meysi	koyun
lep	: ei, avuç	(meyesi)	: sinek
leqnayış	: bulamaç, lâpa	meştı (meşte)	: yarın
(alaqnayış)	: asmak	mıl kerdış	
lewtenik	: ince dudaklı	(kerdış mıl)	: 1) boynuna at-
leyir	: yavru, çocuk		mak, boynuna
leyrek	: yavru		takmak, 2) yük-
leyr	: 1) çocuk, 2) fi-	mılosnayış	: emmek
	liz, yeni biten	mıruz	: yüz hatları, su-
	mısır bitkisi v.s.		rat
leşı (leşı)	: çabuk, süratli	mıyan (mıyo)	: ara, orta, içindê
lezkani	: süratlice, ace-	mız	: sidik
	leyle	mocle	
lujın (lajın)	: baca	(mijlewr)	: karınca
luli	: 1) boru, 2) ka-	mura (múra)	: mavi nazar-
	val	zengi	: boncuğu

— M —

mâr	: yılan
mare kerdış	: nikâhlamak
masayış	: şişmek
max	: damın üzerini
	örtmekte kulla-
	nılan direkier
mayın	
(mahını)	: kısrak, at
mele (molıkı)	: tenya, soluçan
mendis	: kalmak, benze-
	mek
meqlum	
(dimlaştı)	: ters (giyecek
	v.s. için)
merdiş	
(mrdeni)	: ölmek
mersıla	
(meşela)	: mesele, hikâye,
	olay

— N —

na	: bu (dişi için)
nan (no)	: ekmek
nawıtış	: göstermek
nayılı (nalıkı)	: 1-2 yaşındaki di-
	şi dana, düve
nege	: iftira
nego w bâ	
girane	: asılsız -yakasız-
	iftira
nerey	: erkeklik (dişliir
	gin karşıtı)
Neron	: Roma'da M.Ö.
	1. yy. içinde ya-
	şamış olan ve
	sadistçe zulmü
	ile tanınan bir
	imparator.
newe	: yeni

newırnayış : 1) dikişte yapılan bir süsleme, nakış. 2) abartma, süslü püslü anlatım

Newroz : 21 Mart'a rastlayan ve Kürt, Fars, Afgan, Beluc uluslarınca kutlanan yılbaşı bayramı

nexefiyaye : şişkin durumda olan

nexşin (neqşen) : nakışlı

ney (nê) : 1) hayır, 2) bunu

neyini : olumsuz

nê : 1) hayır, 2) bu, bunu, bunlar

nê gurotişê desti : 1) eli tutmamak, 2- kıymamak, eli varmamak

nême (nê m) : 1) yarım, 2) ortaklaşa

nê m xeyr o : «ne olur», «yapmaz olaydı», «çok mu acayip?» anlamlarına gelebilen bir deyim

nıx û newe nımıte (hewa naye) : saklı, gizli

nımızkani : alçak bir şekilde

ning (lng) : ayak

nışka : aniden

nızdi (nejdê, nuzdi) : yakın, yanı

nim (nê m) : yarım, yarı (buçuk)

nuştox (nıwışttox) : yazar, yazan

— P —

panc (ponj) : beş

padayış : kapatmak, örtmek

panayış (nayış pa) : 1) yapıştırmak, 2) dokundurmak, 3) (silah) sıkmak, 4) (i-sim) koymak

paşti : 1) arka, 2) sırt, 3) destekleyen

pa vıstış : 1) yapıştırmak, vurmak

pay xwı nayış ...-ser : basmak, ayağını üzerine koymak

pazı (pol) : kol

pejmirıyayış (pijmıreyiş) : düşünmek

peleknayış : gözleyip kollayacak şekilde beklemek

pendusayış : şişmek

pergende : perişan

peroz (dıhırı, teştare) : öğlen

perozayın (taştı) : öğlen yemeği

perr şıkte : kolu kanadı kırık, ümitsiz

peskovi (peskofi, kıvê) : geyik

pey : 1) arka, son, 2) ile

pey heşeyeyi-	likte gitmek, 2)
nı (pey hesiya-	yarışmak
yiş)	: duymak
peyda kerdış :	bulmak, edin-
	mek
peyni	
(peyniye)	: son, arka
peysnayış :	kurutmak, kay-
	nağını bitirmek
pê fek ra vatış :	hep bir ağızdan
	söylemek, birbi-
	rinin ağızından
	-alıp söylemek
pê mendış :	birbirine benze-
	mek
pê mişewriya-	
yış :	birbirine danı-
	mak
pépey gıneyiş	
(tépey gına-	
yış)	: yığılmak, birik-
	mek, ardarda
	dizilmek
pê reşteni (pê	
resayış)	: birbirine yetiş-
	mek, 2) birleş-
	mek
péro (pére,	
pyor)	: 1) hep, hepsi,
	2) birbirlerine
pê serdı :	birbiri üzerine,
	üst üste
pê şa bıyayış :	birlikte sevin-
	mek, kavuşup
	sevilmek
pêşbir	: görüş, ön
pêt	: 1) sağlam, güç-
	lü, 2) zengin,
	3) yüksek (ses
	v.s.)
yero şıyayış :	1) yanyana bir-
pirç	
pirçi ra	
werdış :	tümden (her şe-
	yi ile birlikte,
	bir çırpıda) ye-
	mek
pirdı (maxı)	: dam direği
pirdı	: hemen, anında,
	çabucak (bir
	çarpıda)
pirejmar	: çoğul
pirtük	: kitap
pişing	: kedi
pi (piy)	: baba
pil	: 1) büyük (ma-
	nevi büyüklük),
	2) pil
piri	: yaşlı kadın, ca-
	dı
pişeyi	: sanatsal, sanata
	ait
pişk (teker)	: fiil
piyase	: piyasa
piyayey	: birliktelik
pizze	: karın, mide
pizze veşayış :	1) acımak, 2)
	mide (karın)
	yanması
pola	: çelik
por	: saç
porkeç	: sarı saçlı
puşığı	: bir çeşit bula-
	maç, lâpa
pûç (puç)	: çürük
	— Q —
qahriyayış	: kızmak, üzül-
	mek, kıskan-
	mak
qalıba sabunı :	sabun kalıbı

qay : herhalde
 qaydê (qandê): için, nedeniyle, yüzünden
 qayme : yokuş, yukarı
 qelebiyayış : 1) yatmak, uzanmak, 2) devrilmek, 3) kulusmak (bir şeyin kulusmuş olması)
 qeseba : ciğer
 qey : niçin, niye?
 qıssa (qıssa, qesa) : sözcük, lâf, söz
 qoç (ıştı) : boynuz
 qolık : mintan, gömlek
 qota (quwet) : kuvvet
 qowmiyayış (qewmiyayış) : olmak (vukubulmak), meydana gelmek
 quşxane :
 (quşxane) : ufak tencere

— R —

rader : fiilin mastarı
 rast kerdış : düzeltmek, doğrultmak
 raşt hameyış : rastgelmek, tesadüf etmek, raslamak
 raştıko : gerçek, gerçekten, doğrusu
 ray : yol
 rayir : yol
 ref : 1) sürü (kuş v.s. için), dizi, kitle, 2) raf
 renckêş : 1) emekçi, 2) eziyet çeken

rep biyayış : 1) şişip uzanmak, 2) şişip sertleşmek, 3) cansızca uzanır hale gelmek
 rengdêr : sıfat
 resnayış : yetiştirmek, ulaştırmak
 rew : 1) erken, 2) çabuk
 rewş : durum
 rêziman : dilbilgisi
 rınd biyayış : güzel olmak, iyileşmek, düzelmek
 rındey (rındipe, rındekine) : güzellik
 rıper : sayfa
 rojawan : batı
 ronayış (nayış ro) : 1) koymak, yerine bırakmak, 2) dikmek (ağaç v.s.)

ronıştış (nıştış ro, cınıştış, cunıştış) : oturmak
 roşan : bayram
 roşna : göz nuru, aydınlık
 roştay (roşney) : aydınlık, ışıklı
 roz (roj) : gün, güneş
 rûçık : tip, yüz hatları, surat

— S —

sanıkı (estane-kı, sanekı) : masal
 sare (sere) : baş
 sayedê : sayesinde

sekeni : nasılsın? (erkek için)
sekena : nasılsın? (dişi için)
seracér : baştan aşağı, aşağı doğru, inişli yer
serbé bira y mi : «kardeşimin başı -hakkı- için» anlamında b.r yemin şekli
serdest : 1) galip, hakim olan, 2) üst kesim
serd (sard) : soğuk
ser dı perrayış : üzerinden atlamak
sere bırnayış : başını kesmek
serkewte : 1) galip, yenen, 2) üste çıkan
sermitikin : kaygan
sermitıyayış : kaymak
ser nayış : 1) üzerine koymak, 2) kaynatmak, pişirmek, 3) birisinin üzerine atmak
sernewe : yılbaşı
serrı : yıl
ser şıyayış : 1) üzerine gitmek, 2) üst katta çıkmak, 3) benzemek
seserrı : yüzyıl, asır
sewki (sowki) : ş. , eğer
sey (sersi) : gölge
sém (sim) : gümüş
sılo : gübre veya çerçöp yığıntısı
sumil (zimbél) : bıyık
sımırı : dövme bulguru

sıpi (sıpe, supe) : beyaz
sıya (şıya) : siyah
sindor : sınır
sol : tuz
sola mergi : aşırı tuzlu (ölüm tuzu)
sowl (sewl, sol) : ayakkabı
soybina (sowbina, zoyna) : başka
Spartakus : Eski Roma İmparatorluğu'nda kölelere öncülük ederek onların isyan etmesini sağlayan ve yer yer başarı kazandıktan sonra birçok yandaşı köle ile birlikte çarpışmalarda öldürülen köle lideri
sucırnayış : kızartıp yanma derecesine getirmek
sukıj (suked) : şehirli
surrıkıyayış / bısurrıkıye : kaymak/kay
sûrbün : kızgın çıban
sûrêla : kırmızılar kuşanmış kişi, kırmızılaşan
sûr kerdış : 1) kırmızılaştırmak, 2) kızartmak
— Ş —
şami (şomi, sami) : akşam yemeği
şan (şon, sond) : akşam

şane (sane, şone) : tarak
şaş : 1) şaşı gözü, 2) yanlış, eğri, 3) şaşkın
şaşey : 1) şaşılık, 2) şaşkınlık, 3) yanlışlık
şax : dal, kol
şerte : 1) şilte, çaput, 2) hantal
şeşal : yarık
şewı (pesewı) : gece
şewq : aydınlık, ışık
şewra : 1) sabahleyin, 2) geceden (sabah erkenden)
şıdiyayış (şıdeyış) : 1) sıkıca bağlanmak, 2) sağlamlaşmak, pekişmek
şikıtış (şiknayış) : kırmak
şıma (sıma) : siz
şımitiş (simitayını) : içmek
şımşır (şımşır) : kılıç
şırasnayış (şınasnayış) : tanımak
şıyayox : giden, gidici
şılpatı (lekmatı) : tokat
şut (şıt, sıt) : süt

ta'l : aşırı acı (badem acısı)
tanı (tayı, toy, tay-n) : az, bazı, biraz
ta vıstış : takmak
tebat : dayanma, direnç
teber kerdış (tever k.) : dışarı çıkarmak
tebetıyayış : durmak, dayanmak
tellu y mari : yılan dikenleri (yılan iskeleti)
teqayış (peqayış) : patlamak
terney : yaşlık (kuruluk'un karşıtı)
tewgıran : ağrısı şiddetli olan
tewır bı tewır : çeşit çeşit, türlü türlü
tewırına : bir başka çeşit
tewş : ters, aksi, tuhaf
teyşaney : susamışlık
tedini : hepsi, hepsini
té ser dı : üstüste, birbiri üzerinde
té ver nayış : 1) birbirinin yanına koymak, dizmek, 2) tartışmak
téwo dayış (téw dayını) : karıştırmak
timo : sürekli, hep
tıra : ona, ondan içinden
tıdo : ona, ondan, içine

tıro şıyayış (tıra şıyayış) : içine girmek, içinden (ondan) gitmek

— T —

tadayış çevirmek, döndürmek
tal f boş

tırş	: ekşi
tincin	: güneşli
tirêj	: ışın
tirkeman	: ok
tirmar	: ince küçük bir yılan cinsi (ok-yılan)
tizi kerdış	: osurmak, yellenmek
torzin (torjen):	büyük balta
tuj (tuz)	: 1) acı (biber acısı), 2) keskin
tut	: çocuk

— V —

vaş (vas)	: ot
va qey	: sandı ki
vay biyayış	: pahalılaşmak
vayey	: pahalılık
ver	: 1) ön, 2) yüzün- cisi, 3) önce, es- ki
veracê	: karşılıklı, biribi- ri karşısında
ver bı...	: -e doğru
verek (vorek, kavır)	: kuzu
verên	: eski
verni (virini)	: ön, eski
veşnayış	: yakmak
vetaş	: çıkarmak
veyng dayış (veyndayış)	: çağırmak
veyni.	: görelim, hele, bakalım
veysaney	: açlık
vıla kerdış	: dağıtmak, yay- mak
vilince (benişt)	: sakız

vıraştış	: yapmak, oluş- turmak.
vırda wêda	: burası-orası der- ken, «az gittik uz gittik»

vırtını (vıreznayını)	: kusmak
vıstış (eyştış)	: atmak
vıstış pey xwı (eyştış xwı pey)	: arkasına atmak, arkasına almak, korumak
vir dı biyayış	: aklında olmak, unutmamak.

vişane (vêşane)	: çokluk, çoğun- luk
vişi	: çok
viya lay	: iplik tellerinden herbiri, sap (ip- likte)
viyarnayış	: geçirmek

— W —

war (diwar)	: aşağı, alt
war ameyış (ameyını war)	: aşağı inmek
ware	: 1) alan, 2) yaz- lık yayla, 3) yer
wašta	: sevgili (kız)
waşte	: sevgili (erkek)
waştış	: istemek
wedardayı (wedardaye, hewa naye)	: saklanmış olan, gizlenen
welatparéz	: yurtsever, yur- dunu koruyan
welatperwer	: yurtsever
wende	: okumuş, okuyan

wenıştıŝ : binmek
 (cınıŝtıŝ)
 weŝanıyayış : 1) yayınlamak,
 2) sukalemek,
 3) yurmak üzere
 davratılmak,
 sallamak
 weŝanıyayış : 1) yayınlanmak,
 2) saketlenmek
 weŝınengeh : yayınevi
 weŝ û war : sapasağlam
 wext ra wext : yirmi dört saat
 (bir saatten tek-
 rar o saate ka-
 dar geçen süre)
 wıl-wılı : fısıltılı sesler,
 mırıldı
 wırdin (hurde-
 ni, wurdini) : ikisini
 wiŝk (wiŝk) : kuru
 wiŝkey : kuruluk
 wu : ve, ve de

— X —

rapênayış : aldatmak, kan-
 dırmak
 rebat û lebat : çalışıp çabala-
 ma
 xebetiyayış : çalışmak
 xellesnayış : kurtarmak
 xerraçi (qera-
 çi, cingane,
 aŝık) : çingene
 xeyle (zaf) : çok, hayli, epey
 xeyr (xair) : 1) hayır, sevap,
 2) hayır
 xeysa (xaŝiye) : büyük saman
 çuvalı, hırar
 xırab : kötü
 xırr û xali : isiz, boş, sessiz
 xız bıyayını : kaymak

xo (xwi) : kendi, kendisi
 xoriney : derinlik
 xoz : domuz
 xurri : gürültülü sesi i-
 tade eder.

xwi (xo) : kendi-si
 xwi aqılıhayış : 1) uyanmak, 2)
 farkında varmak

xwi bendedé ...
 nayış : kollamak, izle-
 yip gözetlemek

xwi ser di
 kerdiŝ : 1) kafaya dik-
 mek (ıçmek), 2)
 başından aşır-
 mak

xwi têwo dayış : kıpırdanmak,
 kendini hareke-
 te geçirmek

xwi ver nayış
 (nayış xwi
 ver) : önüne koymak

xwi verra
 dayış : 1) kendini bı-
 rakınak, 2) ser-
 serileşmek, iyice
 şaşırıp bozuk
 davranışlarda
 bulunmak

xwi werdeŝ : 1) kendi kendi-
 sini yemek, 2)
 çok istemek

— Y —

ya : 1) ya, yahut, 2)
 evet
 yan : ya, veyahut
 yekajmar : tekil
 yeçin bestiya-
 yiŝ (bestiyayi-

şé yeqini)	: kanaat hasıl ol- mak, bir konu- da yargıya var- mak	zama (zoma) : damat, enişte
yere (êre, heré)	: ikindi zamanı	zan (zon, ziwan) : dil
yewbınan tepiştış	: birbirini tut- mak, birbirini desteklemek	zav (zaf) : çok
yewbınan resayış	: birbirine yetiş- mek	ze (se, heze) : gibi, kadar
yewdest	: yandaş, aynı ta- raftan olmak, tek el	zebeş : karpuz
yewer	: biri-si	zeki : gibi, sanki
şew hewa		zengarrın (cengarrın) : pash
kerdiş	: birşeyler yap- mak (cinsel iliş- ki kastedilir)	zerre : iç, içeri
yê	: o, onlar	zerri : gönül, yürek, iç
yê ra (ay, ra, tıra, cıra, dira)	: ona, ondan	zerr şikte : gönlü kırık, üz- gün, alınan (üz- zülen)
		zerr teng : sınırlı, öfkeli, huyu sert, alın- gan, üzüntülü
		zerr tenik : yufka yürekli, alınan
		zinc (zinj) : burun
		zi (ki, ji) : de
		ziz : ağlamaklı, üz- gün
		zûr (zûrı) : yalan

